

Pilgrimmen

4. Årgang Nr.7 December 2003

Nyhedsstof	
Mysteriet om pilgrimmene fra Præstø - Nils Hartmann	Side 3
Jubelåret 2004 - Astrid Clausen	Side 8
Kronprins Frederik og Mary på pilgrimsvandring	Side 10
Nyt fra bestyrelsen	Side 12
Eivind Luthen – En Pilgrim i Verden	Side 14
Pilgrimssang	
Hold ud du stjernepilgrim - du er på vejen hjem	Side 17
Pilgrim og pilgrimslivet	
Være ventet, komme hjem - Sølvi Ann Fætten	Side 18
Hjemturen efter 3.000 km pilgrimsvandring - Børge Jakobsen	Side 23
Hospitalero i Triacastela i Galicien - Ingeborg Nather	Side 27
Boganmeldelse	
Anmeldelse af hjemmesider - Eva Andersen	Side 29
Vägen till Santiago de Compostela - Bent Jul	Side 31
Pilgrimsveje	
Pilgrimsvej fra Norden ned gennem Europa - Bent Jul	Side 36
Vandring ad den engelske pilgrimsvej - Kirsten og Ove Wichmann ..	Side 44
Camino Francés med en afstikker til Camino Potugués -	
Peter Brun Madsen	Side 46
Interview	
Foreningens afgående næstformand, Jan Ophoff	Side 47
Pilgrimsmål	
Pilgrimmen Jonas fra Sorø - Eva Andersen	Side 51
Medlemmernes spalte	
Pilgrimsvandringen på Fyn 2003 - Steen Vedby	Side 53
Jubilærumsvandring til Vadstena i 2003 – Birgit Berggrensson	Side 55
Aktivitetskalender	Side 58

Pilgrimmens adresse Se næstsidste side

ISSN 1603-2365 Pilgrimmen afleveres til Nationalbibliografien

Forside billede, af Eva Andersen

Udsnit af altertavlen i den lille kirke på Hirtsholmene. Sankt Jakob og Sankt Peter står her ved siden af hinanden. De repræsenterer den spiritualitet, der er orienteret mod hhv. Santiago de Compostela og Rom.

Copy right:

Enhver udnyttelse af bladets tekster er forbudt i henhold til loven. Undtaget herfra er korte uddrag af artikler til brug for anmeldelse samt til omtale der fremmer foreningens formål. Samtykke til at kopiere bladets tekster i øvrigt kan fremskaffes gennem bladets redaktion. Det er Redaktionens politik at artikler, der ikke er honoreret, tilhører de enkelte forfattere.

Mysteriet om pilgrimmene fra Præstø

Kan der være forbindelse mellem den pilgrim, der omkring 1500 endte sine dage i Tours i Frankrig og pilgrimmen, der nåede hjem og blev begravet på kirkegården ved Risby? Pilgrimmen i Tours bar et kors støbt i Præstø og den anden bar en muslingeskal fra Santiago de Compostela.

Af Nils Hartmann

Antoniter-ordenen oprettede i 1470 et kloster i Præstø. I mere end 50 år støbte og forhandlede munkene pilgrimstegn med Antonius-korset. Et af dem endte i en grav i Tours i Frankrig og kom herfra til København, men hvilket mål vandrede pilgrimmen imod?

Alle, der har gået pilgrimsvandring til Santiago de Compostela, ved, at muslingeskallen er symbolet på, at pilgrimmen har besøgt Sct. Jakobs grav. Ja, den er selve pilgrimstegnet! Oprindeligt var Ibsskallen, som den kaldes efter den nordiske forkortelse af navnet Jakob til Ib, beviset på, at pilgrimmen havde været ved Kap Finistere - den kristne verdens yderpunkt ved Atlanterhavet. Her opsamlede middelalderens pilgrimme skallerne af den store kammusling som et minde om rejsen. Når der var boret et par huller i skallen, kunne den sys på dragten. Og så kunne alle se, at her var tale om en from pilgrim. Men Ibsskallen var ikke blot et minde om en lang og besværlig rejse. Den gav prestige, beskyttelse og privile-

gier. Folk viste dens bærer respekt. De gav ham mad, drikke og husly, for her var jo tale om et menneske, der var sikret særbehandling på Dommens dag, når udvælgelsen af dem, som skulle i Paradiset, og dem, der kunne gå lige ind i Paradiset, blev foretaget. Måske havde den pågældende tilmed foretaget en bodsrejse, og så var skallen beviset på, at han havde knælet ved Sct. Jakobs grav og sonet sin skyld.

På samme måde var palmegrenen symbolet på valfart til Jesu grav i Jerusalem. Sådan som den bl.a. kendes fra gravstenen over Peder Kæller i Tyrsted Kirke ved Horsens og fra den nu forsvundne gravsten over pilgrimmen Jonas fra Sorø Kirke.

I løbet af 1200-tallet begyndte andre større valfartssteder i Europa at fremstille og forhandle pilgrimstegn med tilknytning til den pågældende lokalitet. Disse tegn var som regel støbt i bly eller tin, men i sjældne tilfælde også i sølv. Det kunne være små relieffer af den lokale helgen, eller hvad det nu var, der var stedets attraktion. Ofte var der omkring billedet en kort tekst med omtale af den helgen eller den ting, der var afbilledet, og evt. navnet på stedet. Desuden var der et hul eller små øskener, så tegnet kunne sys fast på dragten eller hovedbekædningen.

Nogle valfartssteder fremstillede pilgrimstegnene i et meget stort antal. Det fortælles, at Johann Gutenberg,

bogtrykkerkunstens opfinder, på et tidspunkt leverede 100.000 blytegn til en bestemt lejlighed. Det er derfor underligt, at der hidtil kun er fundet forholdsvis få pilgrimstegn fra middelalderen. I Danmark drejer det sig kun om et halvt hundrede, og det er et af dem, historien her handler om.

Antoniterne i Præstø

I 1916 gjorde graveren ved Præstø Kirke under gravning på kirkegården et lille, men opsigtsvækkende fund. Han fandt en støbeform af ler til fremstilling af et pilgrimstegn. Tegnet, der kunne støbes i formen, forestillede et Tau-kors eller Antonius-kors, der var den hellige Skt. Antonius' kendetegn. Ved at tage et aftryk kunne man på korsets arme læse: "Sti/anthonii/de/prestø". Korset havde desuden øskener til påsyning.

Hvordan kunne støbeformen være havnet på kirkegården i Præstø?

Svaret er sådan set enkelt nok, men det kræver en lille historisk udredning.

Antoniterne var en katolsk munkeorden, der blev grundlagt i Frankrig i året 1095. Fra begyndelsen havde antoniterne særligt ry for at kunne hjælpe mod forskellige sygdomme. Deres navn havde de efter munkefaderen Antonius af Theben (også kaldet Antonius fra Egypten og Den Hellige Antonius), som skal være født omkring år 250 og død 356. Som 20-årig forlod Antonius sin rige familie og tog ophold i ørkenen. Legenden fortæller, at han levede iblandt dyrene i den libyske ørken, hvor han kæmpede mod mange fristelser. Djævelen fristede ham

både ved de grueligste syner, og ved at sanseligheden afspejlede sig for ham i form af underskønne kvindeskikkelser, der prøvede at forføre ham. Til sidst måtte Antonius slå sig ned på et ensomt bjerg på den anden side Nilen. Og det var her, han døde i sin høje alder.

Antonius-brødrene fulgte "Augustins Regel", og de bar en sort kappe og kjortel med et blåt kors i form som et T (Tau-korset). Antonius selv afbildes som regel i denne ordensdragt med Tau-korset på skulderen eller hængende på staven. Et svin kigger frem fra hans folderige dragt - han levede jo blandt dyrene. Svinehold blev hurtigt antoniternes privilegium, ja, Antonius blev snart svinehyrdernes særlige beskytter. For "St. Anthonius skal røcte vel Svin!" siger en gammel vise. Men ellers var det hans nådegave, at han "friede for den onde Ild", "den faldende Sot" og "den bratte Død eller Pesten".

Skt. Antonius påkaldte man mod den smertefulde sygdom "Skt. Antonius Ild" og mod andre hud- og kønssygdomme. Ved antoniterklostrene drev man hospitaller, og folk valfartede langvejs fra for at søge munkenes hjælp.

Mens dronning Margrete 1. regerede i Norden, nåede antonitterne i 1391 fra Nordtyskland til Danmark, købte jord i Angel ved Maarkær og grundlagde et nyt kloster her. Omkring 1470 oprettede de et datterkloster i Præstø og fik overdraget sognekirken af Kong Christian 1. Klosteret, der blev bygget nord for kirken, fik pavelig stadfæstelse i 1474 og var indviet til Vor Frue og Skt. Antonius.

Antonitermunk med gris er skåret af Jens Andersen i et elmetræ på Klosterbakken i forbindelse med Præstø 600-års byjubileum. (Foto Nils Hartmann)

Munkene i Præstø gik snart i gang med at helbrede syge og pleje fattige. Og efter ordenens vedtægt skulle de én gang ugentlig på gader og stræder og i de nærliggende landsbyer opsøge fattige og nødlidende. De fattige og syge blev betragtet som klosterets rette ejere og herrer. Munkene var tjenere. "Derfor skal lemmernes (de fattiges) mad være mindst lige så god som brødrenes, thi det ville være urigtigt, at husets herrer lider savn, mens tjenerne lever i overflod." Sådan står der i forplejnings-

reglerne fra omkring 1500. De omtaler også, at der (når det er muligt) skal serveres brød, saltmad, kål og fersk kød på hverdage. Smør, sild, brød og anden fisk på fastedage og dertil 4 støbe øl dagligt. Der er ikke noget at sige til, at antoniterne blev værdsat af den jævne befolkning!

Brødrene i Præstø havde desuden tilladelse til at holde flokke af svin, som borgerne fodrede, når de ikke gik på olden i de omkringliggende skove. Antoniternes "hellige svin" blev tålt, men de gav også anledning til mange klager, fordi de ødelagde folks haver og markernes afgrøder.

Man kan forestille sig, at mange syge har foretaget valfarter til Præstø med håb om helbredelse. Men nogle kom også for at erhverve de afladsbreve, som munkene havde fået pавens tilladelse til at udstede.

Og så er det, støbeformen kommer ind. Det er uden tvivl hurtigt gået op for munkene, at der kunne skaffes ekstra indtægter ved at sælge pilgrimstegn - souvenir - til de valfartende. De har fået lavet støbeform(e), og fremstillingen af Thau-korsene med den særlige Præstø-indskrift er gået i gang. Produktionen er formentlig fortsat helt frem til reformationen, hvor ordenen forsvandt fra Præstø. Herefter kom klosteret til at "stå øde og tomt", og i 1563 gav Frederik 2. ordre til, at det skulle nedrives.

Der er altså sikre tegn på, at Præstø har været valfartsby i slutningen af middelalderen. Men kan det også tænkes, at

nogle af Præstø-pilgrimmene har foretaget vandringer til Santiago de Compostela?

Antonius-korset i Køln

I 1990 blev jeg opfordret til at skrive et byspil, der skulle opføres i min barndomsby Præstø i august 1992. Det blev besluttet, at spillet skulle tage udgangspunkt i byens historie, og jeg fik den idé, at en antonitermunk kunne være en gennemgående figur. Jeg gav ham navnet Antonius, og stykket kom til at hedde "Frisk mod Antonius".

Da jeg i anden anledning var på besøg i Køln og fandt ud af, at Antoniter-ordenen havde sæde i byen, bankede jeg på ordenens dør for at høre, om man kunne hjælpe med lidt detaljer om munkenes levevis til brug for byspillet. Jeg blev godt modtaget, fik billeder af ordensdragten, munkeregler osv. Ja, den flinke ordensbroder slog tilmed op i gamle bøger for at se, hvad han kunne finde om antoniternes tid i Præstø. Det

var nu ikke meget, han fandt, men han gav mig en interessant oplysning - og det er her mysteriet kommer ind! "Du må besøge domkirkemuseet," sagde han. "De har en samling gamle Antonius-kors. Et af dem skulle være fra Danmark." Så gik min vej videre til Kölner Dom. Og ganske rigtigt i en montre på museet lå et Tau-kors med indskriften: "sti/anthniii/de/prestø." Korset stammede fra en (pilgrims)grav

Tau-korset eller Antonius-korset på Kloster-nakken i Præstø. (Foto Nils Hartmann)

i Tours i Frankrig og var fundet i 1952. Hvordan det var havnet på museet i Køln, fik jeg aldrig opklaret. Men jeg kunne ikke lade være med at tænke og gætte. Kunne det være en pilgrim, der først havde været på valfart til Præstø, og som siden var draget på pilgrimsrejse til Skt. Jakobs grav i Compostela? Omkring 1500 måtte det i givet fald have været. Under alle omstændigheder var pilgrimsrejsen endt (tragisk) i Tours,

hvor manden var blevet begravet.

Vi ved, at andre pilgrimme fra Præstøegnen drog til Skt. Jakobs grav og vendte hjem igen. Ved udgravningen i 1975-76 af oldtidsvejene i Risby, der ligger ved Bårse ca. 7 km vest for Præstø, blev der bl.a. fundet murrester og grave fra en tidligere kirke. Kirken nævnes omkring 1370, og den blev revet ned i 1556. I en af de fundne grave lå der en muslingskal på skelettets bryst - et pilgrimstegn fra Santiago de Compostela.

Spørgsmålet melder sig: Kan der være, eller har der været forbindelse mellem den pilgrim, der endte sine dage i Tours og pilgrimmen, der nåede hjem og blev begravet på kirkegården ved Risby?

Det er rent gætteeri. Mysteriet bliver formentlig aldrig opklaret.

På sydsjællandske veje mod Santiago de Compostela

PS. I Pilgrimmen 4. årg., nr. 6, skrev Claus Vogt Petersen artiklen "På sydsjællandske veje mod Santiago de Compostela". Turen i Sydsjælland kan passende fortsættes til Præstø. Den lille købstad har i dag en statelig sengotisk sognekirke, der ligger sydøstligst i byen ved Tubæk Ås udløb i fjorden. Takket være mange store gaver (og salget af pilgrimstegn?!), fik antoniterne omkring 1510-20 ombygget og udvidet kirken med bl.a. tre store, sammenbyggede kapeller med smukt dekorerede gavle. Altartavlen fra 1657 er skåret af Abel Schrøder den Yngre. Den er rig på figurer og bestemt værd af dvæle ved.

Kilder:

L.P. Fabricius: Danmarks Kirkehistorie, O. Lohse, 1935.

Niels-Knud Liebgott. Hellige mænd og kvinder. Wormianum, 1982.

N.V. Nielsen: Præstø Købstads og Klosters Historie. København, 1899. Årbog 1976. Historisk Samfund for Præstø Amt.

SKRIV EN ARTIKEL TIL PILGRIMMEN

Xacobeo 2004

Sidst i Oktober 2003 afholdt kirken i Santiago de Compostela et stort møde for Jacobbroderskaber og pilgrimsforeninger. Mødet handlede om det hellige år 2004, El Xacobeo 2004, der nu er under planlægning. Astrid Buhl Clausen, bestyrelsesmedlem i Danske Santiagopilgrimme, deltog og beretter her om indtrykkene.

Af Astrid Buhl Clausen

I tusind år har pilgrimme vandret på pilgrimsvejen med Santiago de Compostela som mål. Den har bundet det kristne Europa sammen og får derfor også i 1980'erne af Europa Rådet status som den første "europæiske pilgrimsvej". Pilgrimsvejens betydning for Den katolske Kirke understreges af, at Paven flere gange aflægger besøg i Santiago de Compostela - første gang i 1982, hvor han i en tale netop understreger pilgrimsvejens betydning som "bindeled mellem byer og nationer, som udgør det europæiske kontinent".

Siden da er tilstrømningen af pilgrimme til Santiago de Compostela steget støt - så meget at det nu ved indgangen til "El Xacobeo 2004", det hellige år 2004, synes at udgøre et problem for Den katolske Kirke. Det kom klart til udtryk på det møde for Jacobbroderskaber og pilgrimsforeninger, der afholdtes i Santiago de Compostela fra d. 24. til d.

26. oktober 2003 med ca. 250 repræsentanter primært fra Spanien, men også fra flere europæiske og latinamerikanske lande, hvor den katolske kirke står stærkt.

Religiøse og verdslige aspekter

En af hovedtalerne var ærkebispem af Madrid, kardinal Rouco Varela, hvis tale høstede stort bifald blandt deltagerne. Han udtrykte sin bekymring for, at det religiøse aspekt i pilgrimsvandringen overskygges af andre, primært økonomiske interesser. Hans udgangspunkt var, at "pilgrimmen søger Troen, lever på Troen", og at kirkens fornemste opgave er, at stille sig til rådighed for den pilgrim, der ingen tro har, og som f.eks. kan være i en krise.

At den stigende interesse for pilgrimsvejen til Santiago de Compostela har sat fokus på ikke mindst Galicien og skabt økonomisk vækst i området, kan der ikke herske tvivl om, men glæden herover deles ikke ubetinget af Kirken. Siden 1980'erne har lokalregeringen været med til at flytte fokus fra det religiøse aspekt til det mere kulturelle og verdslige aspekt (i det hellige år 1999 skabtes således 10000 jobs, og der kom mere end 5 millioner turister til Galicien). Kardinal Rouco Varela gjorde sig derfor til talsmand for, at Kirken vil bruge det hellige år 2004 til at "fremme den religiøse pilgrimsvandring, som er mere end en kulturel vandring". Han sluttede derfor af med at sige, at man ikke skal lade sig forblinde af de økonomiske tiltag, som er på bekostning af det religiøse motiv.

Interesserede kan finde nyt på den spansksprogede hjemmesiden fra Iglesia de Santiago de Compostela www.archicompostela.org eller på Galiciens flersprogede www.xacobeo.es

Indsats for de unge

Det indsatsområde, som Kirken vil prioritere højest, er de unge. Det forventes, at mange grupper af unge mennesker i løbet af 2004 vil nå frem til Santiago de Compostela, og det er her, de forskellige Jacobsbroderskaber skal stille sig til rådighed, bl.a. også gennem deres indsats på refugierne.

Lokalregeringens planer

Lokalregeringen har netop afsat et beløb til aktiviteter for det hellige år 2004, som udgør det dobbelte af, hvad der blev sat af i 1999. Hvad der konkret vil være af tiltag, fremgår endnu ikke - hvilket måske kan skyldes, at det er i sommeren 2004, at strømmen af pilgrimme vil være størst - og så er der jo god tid!

Kronprins Frederik og Mary på pilgrimsvandring

Det synes at blive en kongelige handling at tage på pilgrimsvandring i forbindelse med bryllup.

I hvert fald tilbagelagde Prinsesse Märtha Louise og Ari Behn som nygifte sidste år strækningen fra Oppdal til Nidaros. De fulgtes med Kjell Skartseterhagen, som er pilgrimspræst. Pilgrimspræsten siger at det der skete mellem de tre på turen forbliver en hemmelighed. Dog nævner han en episode da de kom frem til det sted hvor brudeparret for første gang så Nidarosdomen. Den blev af dem alle set som symbolet på Det ny Jerusalem – noget der mindede om da Abraham kom til løftets land.

De gik anonymt, men da Ari Behn sammen med sin brud efter besøget i Domen med pilgrimsstav i hånd mødte pressen sagde han. ”At gifte sig er at starte på en vandring sammen. Derfor er det også vigtige for os at komme til Nidaros sammen.” ”Vort indre liv blev styrket gennem andagter sammen med pilgrimspræsten flere gange om dagen. Det blev til meditation ude på ruten ude i naturen, hvor vi så kunne gå ind i os selv. Dette var en vældig vigtig del af rejsen.”

Prinsesse Märtha sagde: ” Vi havde en dobbelt klangbund da vi gik til vort eget bryllup. Pilgrimspræsten mindede os

om at Himlen i Biblen beskrives som en bryllupsfest. Det var vældig godt at gå med disse ord.”

Parret var ganske fornøjet med turen. Det mest geniale de har gjort, siger de. Før brylluppet havde parret en masse ting i hovedet men faldt ned og kom til sig selv på pilgrimsturen. De overnattede to nætter i telt. En bog er det også blevet til: ”Fra hjerte til hjerte.”

Kongelig valfart til Jelling eller Skotland

Som regenter bliver Kronprins Frederik og kommende Kronprinsesse Mary en dag landets verdslige og kirkelige overhovede. Det kræver verdslig uddannelse kombineret med en pilgrimsvandring for at fange åndens virkelighed.

Det er endnu en hemmelighed hvor det danske brudepar skal gå. Bliver det til Jelling med den kendte runesten og gra-

Den norske prinsesse Märthe og Ari Behn efter ankomsten til Tronhjem – her fotograferet med hver sin pilgrimsstav. De nygifte havde sovet i telt på pilgrims-vandringen fra Oppdal til Nidarosdomen med Sankt Olav.

vene for Danmarks første kristne regenter ? Bliver det til danske kirker med stor national betydning helgen- eller kongegrave som Sankt Bendts Kirke i Ringsted, Roskilde Domkirke, Viborg Domkirke, Albani Domkirke i Odense. Måske bliver det en tur under fremmede himmelstrøg ? Ja det kan være at parret også skal til et af pilgrimsmålene i Skotland, hvor Mary kan finde rødderne til sin kulturelle presbyterianske baggrund.

En mulighed er en pilgrimsvandring på den halvø i det vestlige Skotland der fører frem til overfartsstedet til den lille smukke ø Iona, hvor Irske munke byggede et koster og dermed bragte kristendommen til Skotland.

Foreningens medlemmer opfordres til her i bladet at komme med forslag. Skriv løs. Redaktionen sender det videre.

Moderne norsk pilgrimssmykke (Foto fra den norske hjemmeside)

Nyt fra bestyrelsen

Af Henrik Tarp, formand

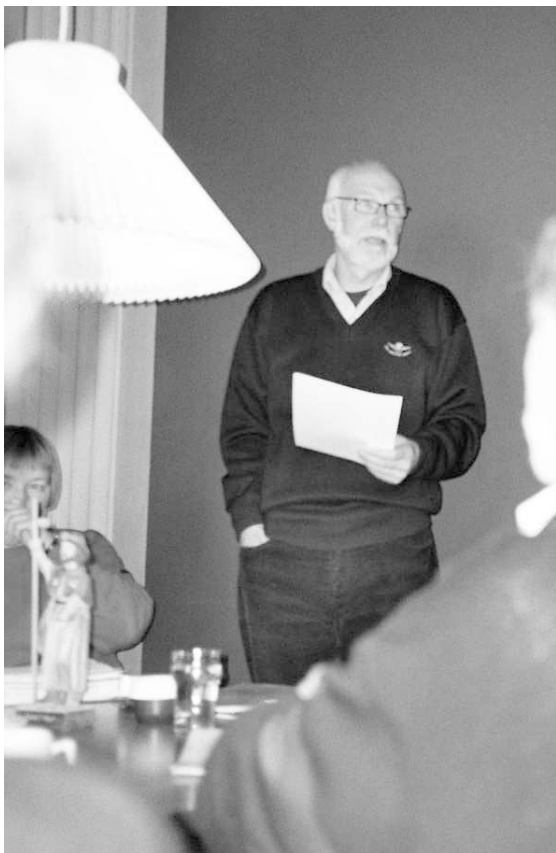
Bestyrelsen har siden generalforsamlingen ikke været samlet, hvorfor meddelelser fra bestyrelsen vil være kortfattet i denne omgang.

Aktiviteter

Men alligevel. Med udgangspunkt i generalforsamlingen og den snak bestyrelsesmedlemmerne fik efter mødet, var man enige om at de ideer Eivind fra Den norske Pilgrimsforening lagde op var yderst interessante, nemlig f.eks et fælles nordisk refugium, et fælles nordisk pas eller i bredere målestok et større interskandinavisk samarbejde. Alene disse tiltag vil nok kunne tage adskillige timers bestyrelsesarbejde.

Hospitaleros

Dernæst opfordrer bestyrelsen de medlemmer, der kunne tænke sig at hjælpe som hospitaleros næste år - og der bliver brug for jer, for det er jubelår - at melde sig så hurtigt som muligt. Det skal ske til sekretæren enten pr. brev eller e-mail. Man kan gennem foreningen komme til at arbejde på to refugier. Det ene er beskrevet i dette nummer af Pilgrimmen af Ingeborg, der var hospitalero denne sommer. Det

Foreningens formand, Henrik Tarp, aflægger beretning på foreningens generalforsamling. (Foto Bent Jul)

andet er et nyt refugium i Estrella med plads til 50 pilgrimme. Det ligger på Plaza San Martín nr. 3 over for Iglesia Santo Sepulcro. Der er separat opholdsrum for hospitaleros. Der vil være adgang til internet og fax på refugiet.

Refugiet er endnu ikke færdigt (forventet færdigt marts 2004) derfor kan jeg ikke give nøjagtige detaljer. Såfremt nogen vil hjælpe skal vi have følgende data til at begynde med:

Navn, alder, adresse, hvilket refugium og datoer for hjælpen i Spanien.

*Den afgående kasserer, Karen Laugesen, aflægger regnskab.
(Foto Bent Jul)*

Foreningens hjemmeside
www.santiagopilgrimme.dk

Eivind Luthen – En Pilgrim i Verden

Eivind Luthen er den drivende kraft bag 'Pilegrimsfelleskapet St. Jakob, Norge'. Han deltog i den danske generalforsamling d. 25 oktober 2003 i Sorø og holdt et spændende og inspirerende foredrag om forholdene i Norge. Redaktionen vil ikke give et referat, men blot notere nogle af de indtryk, som inspirerede mest.

Eivind Luthen har en kolossal lidenskab for livet på vejene. Alt der rimer på pilgrim tænder han på. Han engagerer sig i alt, og i et lille land som Norge er der ikke langt fra ide til politisk vedtagelse og handling. Han er ikke nogen akademiker, men en vandringsmand med en særlig kaldelse. Han vier sit liv til opbygningen af en ny norsk pilgrimsbevidsthed.

Eivinds engagement har allerede sat sine spor. Ja, fingrene var stadig gule af den maling han brugte til de mange gule pile, som han de sidste måneder har været ude for at male på de norske veje til Nidaros. I hælene på ham kom pilgrimme fra mange lande.

Pilegrimen og kontor

Eivind står som redaktør af det norske blad Pilegrimen, som udkommer 6 gange om året. Det er meget flot med billeder og tekst trykt på glittet papir. Normalt trykkes bladet i 1.000 eksemplarer og distribueres til fællesskabets medlemmer. Men i særlige situationer har bladet en sådan karakter at det af-

sættes i stort antal i forbindelse med større pilgrimsbegivenheder i Norge og trykkes da i 3.000 eksemplarer. Det niveau kommer vi næppe op på i Danmark.

Han mener at en forening må have et kontor i hovedstaden, hvor pilgrimme, journalister, myndigheder kan få vejledning og inspiration.

Eivind mener at det vigtigste for opbygningen af en norsk pilgrimsbevidsthed først og fremmest er bladet med supplement af rådgivning fra kontoret. Pilgrimsbevidstheden opbygges bedst af pilgrimme, der har foretaget 'rigtige' pilgrimsvandringer. Således har mange byplanlæggere og turistchefer ikke forståelse på at fastlægge pilgrimsruter, for de foretrækker udsigterne og omsætning fremfor den effektive vandring og de åndelige højdepunkter. Pilgrimsvejen skal være 'sand', som han siger.

Pilgrimsvej til Nidaros

Det største projekt i Norge har været at fastlægge en pilgrimsvej til Nidaros i Trondheim. I domkirken i Trondheim hviler resterne af den myrdede St. Olav. Turen er nu beskrevet i flere bøger. Alison Raju, som har skrevet flere engelsksprogede pilgrimsguider for forlaget Cicerone, blev af Eivind lokket til at skrive bogen 'Pilgrim road to Nidaros'. Den har siden 2001 inspireret pilgrimme fra Australien, Holland, Spanien og England til at vandre fra Oslo til Nidaros. Eivind har også fået tid til at

Eivind Luthen lytter til Henrik Tarps beretning på Danske Santiago Pilgrimmes årsmøde d. 15. oktober. 2003. (Foto: Bent Jul)

skrive en bog dækkende strækningen fra Tønsberg i syd op over Oslo til Hamar. Titlen er 'Pilegrimsguiden – Tønsberg- Oslo-Hamar' udgivet på Verbum. Begge bøger er flotte.

En pilgrimsskulptur på vandring

Eivind viste os et billede af den pilgrimsskulptur som Liv Berg og Thore Bjørk Skjølvik har lavet. Den viser en kvinde iført middelalderklæder, hat med opadvendt skygge, skrårem med taske og pilgrimsstav. Dragten er inspireret af det svenske Bockestenfund fra omkring år 1300. Hendes blik er målrettet og fødderne nøgne, og ser ud som om hun går på hellig grund.

Det er selvfølgelig en vandrestatue som nu går Norge rundt. Den er tænkt at skulle have endelig placering ved Nidarosdomen.

Redaktionen drømmer om at hun kommer et smut gennem Danmark.

Nordisk pilgrimspas og Casa Scandinavia

På generalforsamlingen blev Eivind også inspireret af os. I forbindelse med drøftelsen af et pilgrimspas mente han, at danskere, nordmænd og svenskere i Spanien normalt bliver opfattet som skandinaver. Derfor kunne vi arbejde vi-

dere frem mod et fælles nordisk pilgrimspas.

Under drøftelsen af de danske aktiviteter omkring refugier i Spanien foreslog han at vi burde overveje et 'Casa Scandinavia'.

Sorø Kloster og Dronning Margrethes pilgrimsbrev

Sorø kloster, hvor vi holdt vores generalforsamling, blev også berørt i Eivinds foredrag. Han viste et lysbillede af det dokument, hvor abbed Niels i Sorø og abbed Salomon af Esrum for 2.000 lybske Mark lovede Margrethe d. Første at udsende ikke mindre end 44 pilgrimme til forskellig navngivne helligsteder i Europa og i Det hellige Land. Af disse pilgrimme skulle 4 gå til St. Jakob, dvs. til Santiago de Compostela.

Brevet blev underskrevet i 1411 og abbederne lovede at pilgrimsfarterne skulle være gennemført inden 2 år. Margrethe den Første ligger som bekendt gravlagt i Roskilde domkirke. Hun var Nordens mægtigste regent i middelalderen.

Nu breder pilgrimslivet sig igen. Behovet for at lægge kirken ud på de Europæiske valfartsveje er igen blevet tydeligt. At dette kan ske er for os Jakobs-pilgrimme et Europæisk anliggende. Vore nærmeste opgave i Danmark består i at medvirke til opbygning af en ny pilgrimsbevidsthed. Det er ikke bare et danske anliggende, men et nordisk.

PS:

Redaktionen har ikke forelagt Eivind denne artikel. Efter generalforsamlingen tog han nemlig flyet fra København til Istanbul for at drage videre i bil til Georgien, Armenien og Syrien. I Georgien ligger der nogle øde og ældgamle kirker, som han gerne vil beskrive i en bog om rundkirker. De har stået der i mere end 1500 år. Han føler sig tæt forbundet med de første kristne kulturer og har stor medfølelse for de folk, der lever i stor materiel fattigdom i disse egne.

Hold ud du stjernepilgrim – du er på vejen hjem

Af Johannes Jørgensen

Imellem nattens stjerner
der står en stjerne klar,
som aldrig før en stjerne
På jordens himmel var.

Og går du ud at finde,
hvorover stjernen står,
måske du først må vandre
i mange lange år.

Måske du først må træde
så mangt et mødigt fjed,
før du kan finde stedet,
hvor stjernen stråler ned.

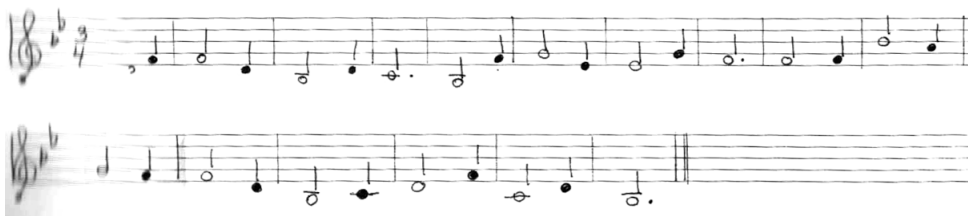
Og venner må du slippe -
de går en anden vej -
og miste navn og ære....
Hold ud og opgiv ej !

Hold ud, du stjernepilgrim
på vej til Betlehem,
Du er på vej til lykken,
du er på vejen hjem!

(Fra "Blomster og Frugter", 1907.)

Redaktionen vil fremover komme med en pilgrimssang eller -salme. Vi begynder med en sang skrevet af Johannes Jørgensen som selv var en slags pilgrim. Han har bl.a. skrevet biografier om to af middelalderens betydeligste ordensstiftere, Frantz af Assisi og Birgitta af Vadstena, der begge har været på pilgrimsfærd til Santiago de Compostela. Vi bringer også pilgrimssange skrevet af foreningens medlemmer.

Imellem nattens stjerner

Være ventet, komme hjem

I en kultur hvor pilgrimsvandring har været forvist i flere hundrede år, er det nødvendigt, at gøre sig nye overvejelser over hvordan man fordyber en sådan vandring. Derfor har vi med forfatterens tilladelse lånt denne artikel fra det norske Pilegrimmen. Artiklen er en slags "praktisk anvendt teologi". På denne måde er artiklen en forlængelse af et tema, som også blev omtalt i sidste nummer af Pilegrimmen. Da artiklen beskriver noget om at komme hjem, matcher den Børges Jakobsens artikel om hjemkomsten efter 3.000 km vandring og en planlagt artikel om samme emne i næste nummer.

Af Sølvi Ann Fætten

*Sommerkvelden. Veien flyter
som en flod av fred i kornet.
Du går hjem og du er ventet
være ventet og gå hjem.*

Det sies at når pilegrimer til Santiago de Compostela kommer til det stedet der de for første gang kan se reisens mål, gråter de. Både av gleden over å ha fullført veien - og av sorgen ved å vite at målet bare er en katedral.

Også i norske medier har vi kunnet lese om pilegrimer som føler skuffelse når de når det etterlengtede målet. Selv om det holdes egne pilgrimsgudstjenester

mangler likevel følelsen av å bli tatt imot. En kirke - om aldri så storslagen - var kanskje ikke det egentlige målet? Kanskje savnet de "le grand finale" slik den beskrives i den kristne grunnfortellingen, om den bortkomne sønn? Hvorfor er det ingen som slakter gjøkalken? Hvor er festen? Hvor er far? Er det ingen som ser meg?

Etter å ha flyktet ut i ørkenen fra sin matmor hvilte Sarais trellkvinne Hagar ved en kilde. En Herrens engel finner henne der. Han vil vite hvor hun kom fra og hvor hun har tenkt seg hen, og så sender han henne tilbake til den virkeligheten hun rømte fra (faktisk den eneste muligheten for å overleve?), men han gjør noe mer: han beskriver hennes tilstand og velsigner det hun bærer på, hennes blivende barn. "Da ga hun Herren, som hadde talt til henne, navnet: "Du er Gud som ser" For hun sa: "Har jeg her virkelig fått se at glimt av ham som ser meg?"(1 Mos 16,13)

Må en være en engel for å kunne vise pilegrimer glimt av Gud som ser? Eller kan den gudstjenesten pilegrimer gjør ved reisens ende få en karakter av å gi slike glimt.

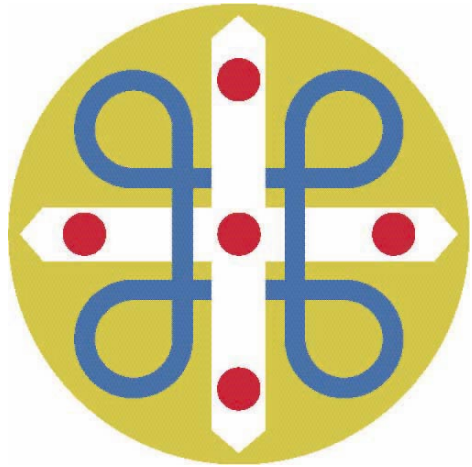
Rejsen og målet

Å skape en sammenheng mellom reisen og målet har vært utgangspunktet når jeg gjennom flere år har ledet pilgrimsvandring for barn (de fleste med voksne ledsagere) under Olavsfestdagene i Trondheim. Etter en meget kort

vandring fra Erkebispegården, langs Nidelva og gjennom Domkirkegården har vi hatt en liturgisk avslutning inne i Nidarosdomen.

Å lage disse vandringene har vært en lang prosess, der lag på lag av det jeg først ville ha med måtte hugges bort, slik at vandringene på begrenset tid kunne gi rom for det vesentligste. Jeg mener at denne essensen også kan brukes som mål for de lengre, voksne vandringene, og den måten de avsluttes på ved målet - enten det er nasjonalhelligdommen eller et lokalt pilegrims mål.

Moderne Nordisk pilgrimspiktogram.

Vandringene har jeg kalt "I Olavs fotspor". Olav var et menneske, som oss alle. Gjennom sitt liv hadde han opplevelser og gjorde erfaringer med det sant menneskelige. Disse erfaringene er på mange måter allmenngyldige, så å gå i Olavs fotspor kan lede oss til noe av den samme innsikten som Olav fikk.

Fire elementer

Vi tenker oss at mennesket består av de fire elementene jord og ild og luft og vann. Vandringen har en stasjon for hvert av disse elementene, med fokus på hvordan de binder oss, holder oss fra det hellige. Vi tar med oss konkrete symboler fra hver stasjon, og bruker dem i liturgien til slutt. Slik binder vi sammen vei og mål, ute og inne, materielt og åndelig, det stykkevis og det hellige: Livets sønderbrutte deler bringe vi deg når vi kneler, som Svein Ellingsen uttrykker det i en nattverdssalme.

Jord

Det første elementet er jord. Det er sub-

stans, men også tyngende. Vi er i Olavs barndom, hans jordbundethet, hans materialisme. Han levde som barn i en jordbrukskultur, og var sikkert med på å plukke stein fra åkeren før det ble sådd. For å huske Olavs jordbundethet tar vi alle med oss en stein. Dette er en velkjent pilegrimsmetafor, å ta med seg

Sankt Jakob og Sankt Olav tegnet efter et relikvieskrin i Hedalen kirke i Valdres i Norge.

stein som symbol på det som tynger i livet. Påkastrøyser består nok av slike "syndesteiner". Men hva med å ta med seg steinen i lomma hele veien, la den bli en stadig påminnelse om at vi er jordens barn. Bruke den til meditasjoner om hva det er som binder oss til jorden, til materialismen.

Vann

Det neste elementet er vann. Vann er livsnødvendig, men også farlig og forførende. Olav viking, 12 år drar til sjøs for å vinne makt og rikdom. Han gjør som rikmannssønner flest gjorde (og gjør?), lot seg føre med strømmen, det som lå i tiden. Han gjorde også bruk av strøm og tidevann, og fikk London Bridge til å falle. Å følge tidens strøm, flertallets mening, styres av følelser er vel sider av det menneskelige alle kjenner seg igjen i. Slik barna på sin vandring tar med seg vann fra Olavskilden, kan pilegrimer på lange vandringer ta med seg vann fra en fjellbekk, eller sine tårer, på en liten flaske. Den kan være utgangspunkt for meditasjoner om vårt flyktige sinn.

Ild

Ild! En vakker flamme på et talglys, men også en rasende brann, en vulkan med veldig sprengkraft eller et dødbringende lyn. Etter at vi på barnevandringen har fortalt om Olavs maktkamp for å bli konge i hele Norge, og lekt "Kongen på haugen" kjenner vi på all kampgløden inni oss, og tenner en lykt med denne ilden (hjulpel av en lichter). Hva om en voksen vandrer også kunne tenne lys og i flammen våge å se ikke bare det rolige, vakre men også

aggresjon, hat og kamplyst som vi alle har i mer eller mindre sivilisert utgave.

Luft

Luftige drømmer kan være visjoner vi ledes av. Men det kan også være som når slott over slott seg bygger hos Peer Gynt: når han kommer til oppgjørets time viser livet hans seg bare å være som en løk, lag på lag av drømmer og tanker uten kjerne. Å tenke det, mene det, ville det - men å gjøre det! Mang en sofadarikaler kan kjenne seg igjen. Luft, ånd, drøm; det var en vesentlig del av Olavs liv også. Han ledes av dem, men han var også fristet til, etter flukten til Gardarike, til å forbli i klosterets stillhet og ro. Slik Jesu disipler ville bygge hytter på forklarelsens berg. Slik vi beskytter våre lune reder, mens vi leser om åndelig utvikling. Det er ikke riktigere å være ensidig himmelvendt enn jordbundet. Kanskje en voksen vandrer kan la seg inspirere (få ånd, luft!) av "En russisk pilegrims beretning", der vi leser om hvordan Paulus ord om å be uavlatelig blir knyttet nettopp til åndedrettet. I barnevandringen fanger vi luften og slipper den ut igjen sammen med ordene og tonene fra Deilig er - ja nettopp jorden!

Mødet i gudstjenesten

Disse fire episodene fra Olavs liv, disse fire elementene og ulike tendensene/temperamentene i våre liv er det så vi bærer med oss inn til gudstjeneste. Vi blir møtt av en liturg som ønsker oss velkommen, og spør oss hva vi har med oss fra pilegrimsferden. Først forteller vi at vi har med oss vann, som minner oss om at Olav fløt med strømmen. Vi

erkjenner at vi selv flyter med strømmen, og lar oss lede til å gjøre det som er galt. Liturgen svarer at det også minner oss om det levende vann som strømmer fra Gud, og som vi ble døpt i. Så tømmer vi vårt medbragte vann i døpefonten, og foretar vi en dåpspåminnelse, der vi bl.a. sier: "Som regnbuen lyser dine løfter, Gud. Et tegn på din pakt med hver levende skapning."

Etter denne handlingen bærer vi også håp med oss.

Så er det steinene, de som ligger i åkeren vår og hindrer det gode i å vokse fram. De bærer vi fram til korbuen mens vi synger vårt kyrie. Mens vi står der leser liturgen fra 1. Peters brev: "Kom til ham, den levende stein, som ble vraket av mennesker, men er utvalgt og dyrebar for Gud. Vær selv levende steiner som bygges opp til et åndelig tempel." Så takker og ber vi:

Gud, vår skaper for at han skapte oss til levende mennesker, og kan gi oss tro på hans livgivende kraft.

Gud, vår frelser, for at han er en levende stein, og kan gi oss tro til å bygge våre liv på ham.

Gud, vår hjelper, for at han gir oss levende tro, og vil la oss være levende steiner i hans kirke.

Nå bærer vi også tro med oss.

Vi går videre til alteret, og viser fram ilden som minner oss om Olavs (og vår) kampglød. Vi undrer oss over hvordan en kriger som brukte makt, røvet og drepte kunne kalles hellig. Liturgen svarer at Gud kan vende det onde til det

gode. Også de som lever et liv i brennende kamp kan bli til et lysende bilde for andre. Det er selve kjærlighetsunderet, som vi inviteres til å oppleve ved å knele rundt alteret. Liturgen tenner alterlysene med flammen fra lykta vår, og sier: "Gud har en lysende kjærlighetsvilje som kan brenne bort menneskers maktsyke og krigerlyst, og smelte isen i de kaldeste hjerter. Dette lyset ble synlig gjennom Olav etter hans død. Vi kan også be om å se i hverandre Guds lys, som stråler fra hvert eneste menneske. La oss snu oss mot hverandre, og si Jeg ser Guds lys i deg! "

Nå bærer vi også kjærlighet med oss.

Det siste vi hadde med oss er usynlig, luft - og det legger vi fram for Gud som stille bønner, før liturgen lyser velsignelse over de knelende barna og følget deres. Pilegrimslederen avslutter liturgien med å si: "Jord og vann og luft og ild er nå helliggjort i tro, håp og kjærlighet. Slik Gud helliggjorde Olav gjør han all sin skapning hellig når vi kommer til ham."

Temperamentene med til mødet med den hellige

Den vissheten - tonen fra himlen - bærer vi nå syngende med oss ut av kirka.

Dette er altså en vandring med en kort gudstjeneste som skal vise pilegrimen at det hun bærer med seg, alle elementer og temperament, alt sant menneskelig blir helliggjort i møtet med den hellige. Den forutsetter en vandringsleder som stopper og forteller. Men også individuelle vandrere, eller grupper som har med

seg en leder kan bruke de fire elementene som overskrifter for sine pilegrimsmeditasjoner underveis. Når pilegrimsmålet er en helgenkirke kan en lete etter fortellinger fra den aktuelle helgenens liv, og la dem blir et speil for eget liv.

Så kan pilegrimsmottaket også være preget av en slik tenkning. Pilegrimer som er med på å utfører de beskrevne symbolhandlingene blir synlige i gudstjenesten. Kanskje kan det for voksne pilegrimer, som har gått i dager eller uker, legges inn større rom for nettopp å synliggjøre dette, fortelle om egne tanker eller opplevelser knyttet til det elementene symboliserer. Enten utsagt, eller i stillhet. Komme som den fortapte sønnen, som har ødslet bort sin arv, lagt øde sin "deilige jord", og ønsker seg hjem til sin far. Ikke med arverett, men med ønsket om å være en tjener. Komme fram med det en ønsker seg forvandlet av kjærlighetens undergjørende ild.

At komme hjem

Jeg tenker at å komme til et pilegrimsmål skulle ha en dimensjon av det å komme hjem - til den som har ventet, og som ser oss og som vil la sitt lys skinne gjennom oss når vi vender tilbake til hverdagen.

*Fantes det da noe bedre?
Nei, i døden vil du minnes,
hvis du minnes, - dette ene:
Være ventet, - komme hjem.*

(Digtet fra Gunnar Reiss-Andersen: Livets lys)

På apostlens heste til Jakobs grav i Santiago

Hjemturen efter 3.000 Kilometers pilgrims-vandring

Børge skrev i nummer 6 af Pilgrimmen om forberedelsen og vandringen til Santiago de Compostela. I denne artikel fortæller han om at komme frem og hvordan det er at vende hjem. Når man som Børge vandrer i omkring 6 måneder opstår der noget helt specielt med forholdet til vejen og pilgrims målet. Der er meget at sige tak for. Når man som Børge vandrer i 5 måneder med en intens spirituel fordybelse skal man tage vare på sig selv og sikre sig en god overgang fra vandring til det normale arbejdsliv. Læs om det her.

Af Børge Jacobsen

Den 16. august 2002 ankom jeg til Santiago. Fire måneder og fem dage havde det taget mig at komme fra Hyllested Skovgårde på Djursland til Santiago. Jeg havde vandret knap 3000 km. og kørt med tog på tre strækninger.

Hvad der ville ske, når jeg kom til Santiago, kunne jeg ikke forstille mig, jeg havde skruet forventningerne helt

ned under gulvhøjde. For mig var vejen en del af målet og ikke kun Santiago. Mange har talt om ankomsten til Santiago som antiklimaks. En turistby med tusindvis af mennesker, hvor ens egen bedrift som pilgrim nemt drukner i mængden. Der står ingen velkomst-komité og klapper i hænderne, når man ankommer, selvom man har klaret en kæmpe udfordring.

Vidnet

Måske på grund af mine ringe forventninger oplevede jeg ankomsten som noget stort og intenst. Rie, min kone, kom til Spanien og gik den sidste dag sammen med mig. Så jeg havde nogen at dele oplevelsen med, og da vi kom ind på pladsen ved katedralen, stod pludselig en af de få danskere, jeg havde mødt på turen, og råbte "Hej Børge". Situationer der varmer om hjertet. Måske er det banalt, men jeg tror, det er vigtigt at have vidner til sit liv - ikke mindst de store øjeblikke.

Ritualerne ved målet

Ritualerne i katedralen med at sætte fingrene i hullerne i søjlen ved indgangen og bede en bøn, som tusinde af andre pilgrimme har gjort gennem tiden, var en stor oplevelse. Det var, som om jeg mærkede kontakten med mine medvandrere hundreder af år tilbage i tiden. Følelsen af at være en del af historien var meget nærværende. For mit indre blik så jeg horder af pilgrimme i lange

rækker, der havde gjort det samme som jeg.

Den videre tur i katedralen, op bag alterets Jakobsfigur, som mange kysser i nakken og derefter ned i krypten til relikvieskrinet, gjorde ikke det store indtryk på mig, men da pilgrimsmessen startede, oplevede jeg igen et historisk sus. En intens stemning bredte sig i den propfyldte kirke, folk stod og sad som sild i en tønde. Ritualer i messen har gentaget sig i tusind år og afsat en højtidelig stemning i rummet, som gjorde mig dybt berørt. Jeg følte mig som en

Danske Børge Jacobsen spiser frokost på sin 3.000 km lange pilgrims-vandring til Santiago de Compostela.

del af hele denne tradition.

I slutningen af messen blev der sat dramatik på med det mandsstore røgelseskar, der svingede i et langt reb under loftet, så røg og gnister stod os om ørerne. - Vi var heldige netop at være til stede en af de særlige dage, hvor dette røgelseskar blev taget i brug.

Tid til bøn

Næste morgen mødte jeg tidligt op i kirken. Jeg havde mange forbønner, der skulle afleveres til rette vedkommende, for på min tur ned gennem Europa mødte jeg mange rigtig flinke og hjælpsomme mennesker, der havde spurgt mig, om jeg ville bede en bøn for dem i Santiago. Noget som jeg ikke er særlig trænet i, men disse mennesker mente det meget seriøst, så det påtog jeg mig. Det faldt mig svært at bede til st. Jakob, en person som jeg på trods af min lange vandring stadig ikke følte, var lige så naturlig at henvende sig til som Jesus, der for mig er kilden. Derfor valgte jeg i stedet at bede til Jesus.

Næsten alene i kirken og i dyb koncentration med et papir med folks navne på, brugte jeg en god time på at bede for alle disse mennesker. Jeg bad om, at Jesus vil se i nåde til dem, at de måtte få et godt liv, lære af de prøvelser de kom igennem og finde ind til deres eget sande jeg.

Her tidligt om morgenen, hvor katedralen var næsten mennesketom, opdagede jeg nye kvaliteter ved den. Rummet virkede meget storslået i stilheden og var katalysator for en blid og varm hjerte-

følelse, et godt udgangspunkt for forbøn.

Målet er vigtigt

Under mine forberedelser til turen la-vede jeg et stort stykke research om personen Jakob og de skikkelser, han optræder i. Det var vigtigt for mig at af-dække, hvilke påvirkninger jeg ville få fra mit mål st. Jakob, hvilke arketyper der er aktive omkring ham.

Når man investerer meget energi i et projekt, får man også meget tilbage, og man må gøre sig klart, om man er parat til at modtage det, man får. Et halvt års vandring og tre års forberedelser må vel siges at være meget energi at investere i st. Jakob. Hvad er det så, man kan for-vente at få igen?

Vi kender Jakob i tre skikkelser: Jesus discipel, pilgrim og maurerdræber, og jeg går ud fra, at de tre arketyper alle er aktive.

Arketypen discipel virker vel på områ-det spirituel lærer/elev forhold, den dag-lige beded praksis og spirituelle leve-regler. Pilgrimmen står for fordybelsen og en enkel livsførelse. Maurerdræberen er et udtryk for at stå ved sin tro og være villig til at kæmpe for den. Alle tre strukturer (arketyper) oplevede jeg på min vej til - og ved mit mål- Santiago de Compostela:

Efter turen er min daglige praksis i bøn og meditation blevet mere stabil og et mere naturligt behov i min dagligdag. Et halvt års pilgrimsvandring er en kæmpe fordybelse, og det har også givet en fo-

kus på, hvilke materielle ting jeg hænger mit liv op på. Jeg er blevet meget mere afklaret med min egen måde at tro på og tør stå ved den, slå et ”slag” for den.

Lukke cirklerne bag sig

En forudsætning for at komme hjem på en ordentlig og afbalanceret måde er ti-den, ikke at have travlt, men bevæge sig hjem ad sit gamle spor i ro og mag. Jeg havde planlagt to måneder til hjemturen, og den tid blev brugt, jeg var hjemme den 18. oktober.

Det var vigtigt at lukke cirklerne bag mig, blive færdig med områder, at få min energi med hjem igen. Konkret ved at møde mit gamle spor på strategiske steder, som landegrænser, klostre og mennesker jeg havde mødt undervejs.

Efter et par dage i Santiago gik min kone og jeg til Finistera og holdt derefter ferie sammen to uger langs Spaniens nordkyst. Da hun var rejst hjem, foretog jeg en lille pilgrimsvandring på 300 km. Jeg fulgte Primitivo-ruten fra Oviedo til Santiago, en smuk og øde strækning, mest i bjerge. Jeg havde brug for ro og tid til eftertanke, at tygge drøv på mine oplevelser.

Efter to dage i Santiago begyndte jeg også retningsmæssigt at vende næsen

hjemad. Med toget til Pamplona krydsede jeg Caminoen flere gange, og da jeg en solbeskinnet dag havde vandret over Pyrenæerne tilbage til Frankrig, følte jeg, at den spanske cirkel var lukket på bedste måde.

Jeg tog til Paris og besøgte en pilgrimsven, som jeg havde vandret en lang strækning med i Frankrig, en anden men lige så konkret måde at møde sit spor på. Derpå tog jeg til Taize i Frankrig en uge for at lave meditatív sang med hundreder af andre mennesker og derfra tilbage til klostret Chevetogne i Belgien, hvor jeg også havde været nogle dage på udrejsen. På den måde blev cirklen i Frankrig og Belgien lukket.

Sådan fortsatte jeg hjemover. Hver gang, der blev lukket en cirkel, blev jeg mere samlet og fokuseret og mere parat til at komme hjem.

Endelig hjemme

Det var fantastisk dejligt at komme hjem igen, at have et noget og nogle at vende hjem til. Det er charmen ved at rejse ud. Familie og venner giver livet mening.

Men det var også frygteligt. Efter et halvt år med hele Europa som legeplads føltes det noget snævert at være i Skovgårde, eventyret trives bedst i det fremmede. Den gamle skjorte kradsede gevaldigt de første gange, jeg tog den på, og både den fysiske og psykiske pasform var ikke for god.

Der gik heldigvis ti dage, før jeg begyndte at arbejde, og jeg vænnede mig lidt efter lidt til forholdene igen. Ar-

bejde er en god måde at få jordforbindelse på og komme tilbage til realiteterne. Efter et halvt år kun med forbrug var det nødvendig at tjene penge igen. En anden god måde at lande på er ved at fortælle sin historie og få respons fra andre mennesker. Jeg lavede et lysbilledeforedrag og har det sidste år vist det adskillige gange. Det giver struktur og klarhed ind i mine oplevelser. Når jeg får sat ord på, bliver følelser og fornemmelser meget mere konkrete, og ofte stiller tilhørerne spørgsmål, som jeg ikke selv har tænkt over. Således kommer der hele tiden nye perspektiver ind i oplevelserne og min historie.

Pax et bonus

Ultreia

SEND
PILGRIMMEN
NOGLE GODE
BILLEDER OG
EN BESKRIVELSE

Hospitalero i Triacastela i Galicien

Af Ingeborg Nather, Nordfyn.

Jeg véd, at jeg skal gå Caminoen en dag, men har endnu ikke gjort det. For at nærme mig Caminoen, valgte jeg at arbejde som hospitalero i 2 uger i starten af sommeren. Det var Henrik Tarp som formidlede kontakten til Luis, som ejer det private herberg "Aitzenea" i Triacastela. Han er arkitekt og bor i Bilbao, men er blevet grebet af livet som hospitalero og tilbringer hver 4. uge i Triacastela fra maj til oktober. De øvrige uger passes stedet af Lucita, som bor i landsbyen.

"Aitzenea" er et gammelt hus, der er nænsomt restaureret og der er lavet nye badeværelser og køkken. Der er 2 rum med plads til 6 personer, 1 med plads til 12 og så sovesalen med 18 pladser. Desuden er der tørreplads og et dejligt op-

holdsrum + det private rum og badeværelse til Luis og eventuelle hjælpere. Jeg fløj til Bilbao og kørte sammen med Luis i bil til Galicien. Jeg har kun lært spansk et år og var glad for at finde ud af at han taler godt tysk. Det gjorde det nemt at lære dagsrytmen og arbejdet at kende.

Opgaverne

Formiddagene gik med rengøring af hele huset, hver dag. - Tit blev vi afbrudt af pilgrimme, der ville spørge om vej eller som ønskede at få et stempel i deres Credential. Ved 12-tiden nåede de første overnattende frem og så kom der pilgrimme i en ujævn strøm. Dagen var meget forskellige. En dag kom der kun 4, der ville overnatte. Andre dage blev der ved med at komme folk og spørge om plads og derfor sov der sommetider 2-3 personer i "privaten".

Alberget i Tricastella med plads for Jakobspilgrimme.

Alle er velkomne i Aitzenea, både folk til fods, på cykel og bilister. Det gav anledning til samtaler om spørgsmålet "Hvad er en pilgrim?" - Min første uge var meget præget af udenlandske pilgrimme og jeg fik brug for mine sprog. Det gav anledning til mange sjove episoder, når jeg f.eks. snakkede tysk til en englænder og engelsk til en svensker. Den sidste uge var jeg dér sammen med Lucita, der kun snakker spansk, så jeg trådte til når der kom udlændinge og hun klarede spanierne. Og dem var der mange af den sidste uge. Der kom bl.a. to dage, en gruppe unge på 25-30 personer. Spanierne bruger Caminoen lidt som vi tager på lejrskole.

Arbejdet var let, men der var ikke meget tid til at foretage sig noget på egen hånd. Jeg gik dog en tur i omegnen hver dag. En dag var Luis og jeg i Lugo for at ordne diverse ting. Vi så også lidt på byens seværdigheder og det var en meget spændende by, som kræver et besøg mere. Dagene var fyldt med gøremål omkring pilgrimmene: tage imod, afregne overnatning, føre regnskab og udfylde diverse papirer, vise folk til rette, betjene vaskemaskine og tørretumbler, finde aviser til våde støvler osv. Luis lavede mad til os to og jeg kiggede og noterede mig, hvordan man laver spansk mad.

Køkkenet var ikke ret stort, men det blev brugt flittigt. Dog mest af udlændingene. De var glade for at kunne lave noget selv, til afveksling fra café-mad.

Jeg var meget glad for at være hospitalero og påtænker at gentage det.

Det var ikke arbejdet eller stedet, men de mange forskellige mennesker, som jeg fik talt med. Nogle vekslede jeg kun få ord med, men andre samtaler og oplevelser husker jeg tydeligt. – Det var også helt specielt at være 2 uger i en lille landsby. Jeg nåede at blive et kendt ansigt i nabolaget og en dag blev vi inviteret ind hos naboen for at spise "Pulpo" - blæksprutte.

Men frem for alt var det samværet med Luis og Lucita, der huskes. Af den ene lærte jeg meget om land og kultur, og af den anden lærte jeg om livet som husmor i Galicien. De var begge meget imødekommende og åbne, så jeg følte mig godt tilpas. Det var meget vigtigt for Luis at jeg havde en god ferie og en god oplevelse ved mit besøg i Spanien, så da jeg nåede med langtursbus tilbage til Bilbao, blev der også mulighed for at se lidt af den spændende by, inden turen gik hjemad.

En "bivirkning" af opholdet i "Aitzenea" er, at længslen efter at gå på Caminoen er vokset.

Og det på trods af at jeg har set mange trætte mennesker og mange ødelagte fødder.

Hvis du har lyst til at se Caminoen fra en anden vinkel, kan jeg anbefale at du bruger nogle uger i Triacastela. Ring eller skriv, hvis du vil vide mere:

Ingeborg Nather

Tlf.:64831433

Mail: Borgfrue@get2net.dk

Anmeldelse af hjemmesider

Af Eva Andersen

Jeg har for nylig været på Internettet og set på hjemmesider for pilgrimme. Foruden alle de forskellige med Santiago og Xacobeo m.fl. er der utrolig mange spændende sider i forskellige lande. Jeg vil bare nævne nogle af mine yndlings-sider.

Hærvejen - også en pilgrimsvej

Hvis man klikker ind på www.haervej.dk, kommer der en meget fin side frem med henvisninger til både den gamle oksevej og til den gamle pilgrimsvej. Der er beskrivelser af seværdigheder på vejen, naturen og mange praktiske oplysninger.

Det bedste af det hele er, at man kan tage gode brugbare kort ned fra Kort og Matrikelstyrelsen. På disse kort er vejen flot afmærket.

Der er fine billeder og der henvises også til Hærvejsmarchen, som man kan melde sig til, hvis man har lyst til at vandre vejen med andre. Desuden er der praktiske oplysninger om overnatning, bagage m.v.

Begyndelsen til et dansk pilgrimscentrum

Jeg klikkede lidt videre og kom frem til hjemmesiden www.pilgrimsvandring.dk. Denne side er centreret om alt det, der foregår om-

kring Viborg. Der er retræter og vandring. Der foregår en masse spændende ting, som man kan deltage i. Siden fortæller om formålet med denne side og om den gruppe mennesker, man kan kontakte. Der ligger også mange gode artikler om pilgrimsvandring.

Hvis man kommer til at skrive forkert: www.pilgrimsvandring.com, kommer man ind på Anette Foged Schultz's hjemmeside, hvor man kan bestille foredrag og se billeder fra hendes pilgrimsvandring. Anette er nyvalgt bestyrelsesmedlem af Foreningen for Danske Santiagopilgrimme og en af hovedkræfterne bag de årlige pilgrimsvandring på Fyn.

Svensk hjemmeside

Af nordiske kan jeg fortælle om www.pilgrimscentrum.org, som fortæller om alt det, der foregår i det svenske pilgrimscentrum, som ligger i Vadstena. Siden handler om Birgitta (1303 - 73), om pilgrimssymboler, pilgrimsveje, klostrets historie og om alle de forskellige mødesteder for pilgrimme. Der er mulighed for retræter og der afholdes pilgrimsvandring og en del pilgrimskurser.

Der er også links til andre pilgrimsforeninger, bl.a. vor egen. Hvis man vil holde øje med den store fælles økomeniske pilgrimsvandring i 2004 er det nok en god ide at kikke her når man kommer længere frem mod det nye år.

Siden er desværre lidt rodet og ikke altid opdateret.

På de omtalte hjemmesider kan man snart finde oplysninger om det kommende års pilgrimsvandringer, bl.a. om den fælles økumeniske pilgrimsvandring i 2004. Følg også med på foreningens hjemmeside www.santiagopilgrimme.dk

Den hellige Birgitta pilgrimsstav og kors. Hun var pilgrim til Santiago og Jerusalem. Hun døde i Rom. På side 53 ses en tegning hvor hun også er afbilledet med attributter der viser hendes pilgrimsfærd.

Norsk hjemmeside

Der er også en norsk side www.pilegrim.no. Den tilhører vores norske søsterforening, Pilegrimsfællesskapet St. Jakob.

Det er så absolut nordens bedste side om pilgrimsaktiviteter med masser af informationer og spændende artikler. Nordmændene har jo haft en stor forening længere end vi har haft.

Den beskriver naturligvis en del om vandring til Santiago, men de nye pilgrimsveje til Nidarosdomen (Olav den Hellige) i Trondheim er også beskrevet med veje fra Sverige og fra flere steder i Norge.

De nævnte sider er alle meget flotte og

meget informative.

Schweizisk hjemmeside

Prøv selv på f.eks. den schweiziske www.ultreia.ch, som er rigtig god, fordi der er så utrolig mange links til andre hjemmesider, Jakobsnet og mange andre

Åbenhed

Det er spændende, så mange der interesserer sig for pilgrimstanken og vi bør drage nytte af hinandens viden og arrangementer. De fleste af de omtalte sider har links til vores forenings www.santiagopilgrimme.dk. Den kan vi også være stolte over.

God fornøjelse !

Vägen till Santiago de Compostela

Anmeldelse af og refleksioner over bogen:

*Forfatter: Rolf Enander
Vägen till Santiago de
Compostela En modern pilgrim
på jakt etter medeltida Europa-
eller hur idén att gå 5000
kilometer i den heliga Birgittas
fodspor blev något annat.
Forlag: Hjalmarson & Högberg*

Af Bent Jul

For et par år siden udkom på svensk en bemærkelsesværdig bog, *Vägen till Santiago de Compostela*, skrevet af en bemærkelsesværdig mand, Rolf Enander. Han er den første Nordbo der siden reformationen (begyndelsen af 1500-tallet) har vandret de næsten 5.000 km til Santiago de Compostela.

Han startede Påskeaften d. 1. april 1994 i Linköping i Sverige lidt øst for Vättern i det sydlige Sverige og kom frem til Santiago de Compostela d. 29. oktober. For de fleste pilgrimme slutter turen ved det hellige mål i katedralen i Santiago. Rolf Enander skriver dog, at han først på vandringens 219'ende dag, dvs. på den svenske allhelgonadag d. 5. november, følte sig fremme. Her stod han dejlig ensom ved klipperne, med vinden og solen og havet ved Verdens Ende (Finisterre). Med min snart mangeårige pilgrimsinteresse undres jeg gang på gang over, at specielt mange pilgrimme fra de protestantiske lande fremhæver

Finisterre som slutpunktet for pilgrims-vandringen; det er som om at vi med vores kultur og religiøse baggrund skal gå planken helt ud, helt frem til aftens-landets slutning, til havet ved det yderste punkt. For mange er det der, omvendelsen sker. Noget af *Jeg*'et dør, og man kan vende hjem med ny indstilling til livet. Hjem til et enklere liv, hvor *jeg*'et fylder mindre og *selvet* med dets retning fra pilgrimsvejen fylder mere.

Bogen beskriver Rolfs tur fra start til slut. På den måde virker bogen ikke specielt digterisk, men til gengæld nøgtern og sprudlende af fortælleglæde. Ved at læse bogen bliver man ført gennem vigtige områder i Vesteuropa. Vi får dejlige beskrivelser og refleksioner over møder, kultur og ikke mindst historie. Den gamle vandrende middelalderpilgrims historier bliver genoplevet og genfortalt. Det er fortælle kunst.

Den Hellige Birgittas fodspor

Som svensker har Rolf mange henvisninger til den Hellige Birgitta fra Vadstena, der i en alder af 37 år i 1340 også begav sig på pilgrimstur fra Sverige sammen med ægtemanden, Ulf Gudnarsson. Ja, Rolf har givet bogen en undertitel "En moderne pilgrims jagt efter middelalderens Europa eller hvordan idéen om at vandre 5000 km i den hellige Birgittas fodspor blev til noget mere". Rolfs interesse for det historiske er tydelig og præger bogen helt igennem. Som adelsfolk har Birgitta og Ulf antageligt redet den lange vej, mens

Rolf tog turen på apostlenes heste.

En tiggermunk eller en kulturinteresseret vagabond

Noget helt specielt for Rolf er måden han skaffede sig mad på turen. Han sørgede for at komme i kontakt med folk og lod sig ofte byde ind til mad eller madpakke. Når det gjaldt restauranter valgte han en anden "moral" - som han selv siger. Han gik ind og bad om at tale

med hovmesteren. Roligt og uden lidelse i stemmen fortalte han, at han var på vandring til Santiago og spurgte om stedet kunne finde glæde ved at byde på mad. For ham var det vigtigt, at hovmesteren fandt det rigtigt og at ønsket ikke blev fremlagt patetisk. Det skulle være nysgerrigheden ved at høre om vandringer og tilfredsstillelsen ved at bidrage til vandringer, der skule vejlede. På mine egne pilgrimsvandringer er jeg selv blevet budt ind mange gange. En venlig snak kan udvikle sig til et dybt møde: En kaffetår udvikler sig til måltider og overnatning. Disse oplevelser gemmes nu som værdifulde minder om den store venlighed og kærlighed som ofte opdares på en pilgrimsvandring.

Er Rolf en tiggermunk i Frans af Assisi's fodspor eller bare en moderne kulturinteresseret vagabond? Jeg har meget respekt for Rolfs måde at

Rolf Enanders rute fra starten i Linköping i Sverige. 5.000 km blev det til.

bede om mad på, men for mig ville det være at overskride en meget grundfæstet indre grænse. Jeg tør ikke.

Kortskitser

Rolfs bog indeholder et prisværdigt flot sæt af kortskitser, som mange vil kunne have glæde af. Sammen med oversigter over tyske Fernvanderwege og franske Grand Randonnée har man med Rolfs bog et inspirerende materiale til en god planlægning.

Rolf vandrede uden detaljeret plan, hvilket så absolut er den bedste måde, for så lader man Gud (eller tilfældet) råde. Som Rolf siger: "Det var ikke muligt at forudse improvisationen".

Hans beskrivelser af Tyskland, Belgien og Frankrig er fyldige, men i Spanien bliver de meget overfladiske. Jeg forestiller mig, at han har haft for meget fart på. Netop derfor oplever han for lidt i

Spanien. Har man først vandret 3.000 km er kræfterne ikke noget problem og tempoet går let op. Det skete også for Karen og mig.

Bed for mig i Santiago

Da Rolf kommer til den lille herlige pilgrimsby Conques (midt i det franske Centralmassiv en uges tid efter Le Puy) overnatter han på klosteret i forbindelse med den store katedral. Ved pilgrims-

Rolfs Enanders rute i det sydligste Sverige.

messen næste morgen bliver han bedt om at medbringe en stak bønner som gennem den seneste tid var indleveret til kirken. Han blev bedt om at læse dem højt, når han kom til Santiago. Det gjorde han med megen rørelse. Veje er jo også næstekærlighedens vej.

"Bed for mig i Santiago!" bliver der ofte sagt til en pilgrim på vej gennem Frankrig.

Den spirituelle mening

Hvad siger Rolf om det spirituelle? Ikke så meget, men dog noget. I min lidt forkortede oversættelse lyder det således: "De åndelige oplevelser drukner gerne i bestræbelserne på at tilfredsstille det materielle; men ikke desto mindre er de ofte overraskende. Langsomt lærte jeg, at jeg ikke kunne kalde mig pilgrim bare fordi det var sjovt og festligt eller bare for at virkeliggøre en historieromantisk drøm. Nej "titlen" fik en dyb betydning for mange. Jeg holdt op med at være en privat mand uden krav. Folk henvendte sig til mig og forventede sig noget, som jeg aldrig havde regnet med. Det gav et ansvar og en forpligtelse, som stod i total modsætning til de "egotrippede" ambitioner jeg havde haft fra begyndelsen. Vandringer fik på denne måde en mening langt ud over den personlige tilfredsstillelse. Dette er muligvis den største erfaring."

Jeg ved ikke om den følelse, som Rolf her skriver om, gælder for alle pilgrimsrejser. Men jeg ved, at et sådant ansvar opstår, når man vandrer så mange måneder som ægte pilgrim ad de Europæiske Jakobsveje. Dette er så sandelig en *erfa-*

ring, som Rolf skriver. Jeg husker tydeligt en tysk benediktinermunk, der fortalte at resultatet af en pilgrimsvandring netop var *erfaring*. Jeg protesterede, for jeg syntes nok at der også var højere mål; men så sagde han bestemt på tysk: "Lyt nu grundigt. Du får 'Erfahrung'. Det du gør som pilgrim er netop at "fare", at bevæge dig; når du kommer hjem har du 'erfahrung'!" Erfaring er datid af at bevæge sig rundt. Rolfs største erfaring var altså at opdage et kollektivt ansvar som går ud over den personlige tilfredsstillelse.

Anbefaling

Jeg har ikke kunnet læse Rolfs bog uden at blande den med mine egne pilgrimsoplevelser. Det er netop mystikken omkring pilgrimsvandring. Denne mystik formidles i bogen. Også du vil kunne blande dine pilgrimsoplevelser med Rolfs, når du læser bogen.

Vägen till Santiago de Compostela er en meget læseværdig bog. Alle nye og gamle pilgrimme vil nyde at læse den. Den handler om livet og vejen. Hvis du som læser kun er interesseret i Spanien, kan du finde bedre bøger end Rolfs. Bogen her er obligatorisk læsning for den, der vil gå den lange vej fra Norden til Santiago. Selv kender jeg ikke nogen bedre pilgrimsvandring end denne. I Skandinaviske sammenhænge er denne bog enestående.

Bogen kalder på disciple. Den er til efterlevelse. Den kalder: "Kom og se!", og den siger: "Følg mig!". (Rolf antyder selv i bogens begyndelse til disse citater fra Joh. kap.1 om de første disciples kaldelse.)

Rolf Enanders 5.000 km lange rute fra Linköping i Sverige

Sverige

Linköping

Vadstena

Jönköping

G:a Hjälmseryd

Örkelljunga

Helsingborg

Danmark

Helsingør

Esrum

Frederiksborg Slot

Hove

Roskilde

Haraldsted

Ringsted

Næstved

Vordingborg

Maribo

Gedser

Tyskland

Putgarden

Oldenburg

Lübeck

Hamburg

Nenndorf

Bergen Belsen

Celle

Hildesheim

Holtzminde

Corvey

Brakel

Wewelsberg

Büren

Warstein

Eslohe

Barnenohl

Köln

Bonn

Kreutzweingarten

Aachen

Belgien

Liege

Namur

Dinant-Leffe

Givet

Frankrig

Reims

Troyes

Tonnerre

Vézelay

Autun

Taizé

Cluny

Le-Puy-en-Velay

Herfra den "sædvanlige" franske pilgrimsvej GR65 over

Aubrac

Conques

Cahors

Moissac

Saint-Jean-Pied-le-Port

Spanien

Endelig den kendte camino fra

Roncesvalles

til

Santiago de Compostela og

Finisterre.

Pilgrimsvej fra Norden ned gennem Europa

Af Bent Jul

Her følger en beskrivelse af Rolf Enanders vandrevej sammenlignet med danske erfaringer. Artiklen diskuterer hvor man lægger en god rute fra Norden til Santiago de Compostela i Galicien i det nordvestlige Spanien. Der diskuteres endvidere hvor man kan lægge en eller flere pilgrimsveje gennem Danmark.

Hvor lægger man en rute fra Norden gennem Tyskland, Belgien og Frankrig for at ende i Santiago i det Nordvestlige Spanien? Det spørgsmål er mig bekendt blevet stillet 5 gange.

1. **Rolf Enander** er den første Nordbo der i moderne tid har vandret den lange strækning. Han startede den næsten 5.000 km lange vandring i 1994 i Linköping, ikke langt fra Vadstena ved Vättern.
2. Siden har en jøde i begyndelsen af 1990-erne redet til Santiago på hesteryg.
3. I 1998 tog **Karen Astrup** sammen med **artiklens forfatter** som de første danske vandrede pilgrimme af sted med start i Sankt Jakobs kirke i København; de 3.471 km tog præcist 5 måneder.
4. I 2000 påbegyndte **Hans Peder Eder** i Lejre med senere tilslutning i Tysk-

land af **Edith Klitgaard** (Ballerup) en etapevis vandring over flere år mod Santiago; de kommer frem i 2004.

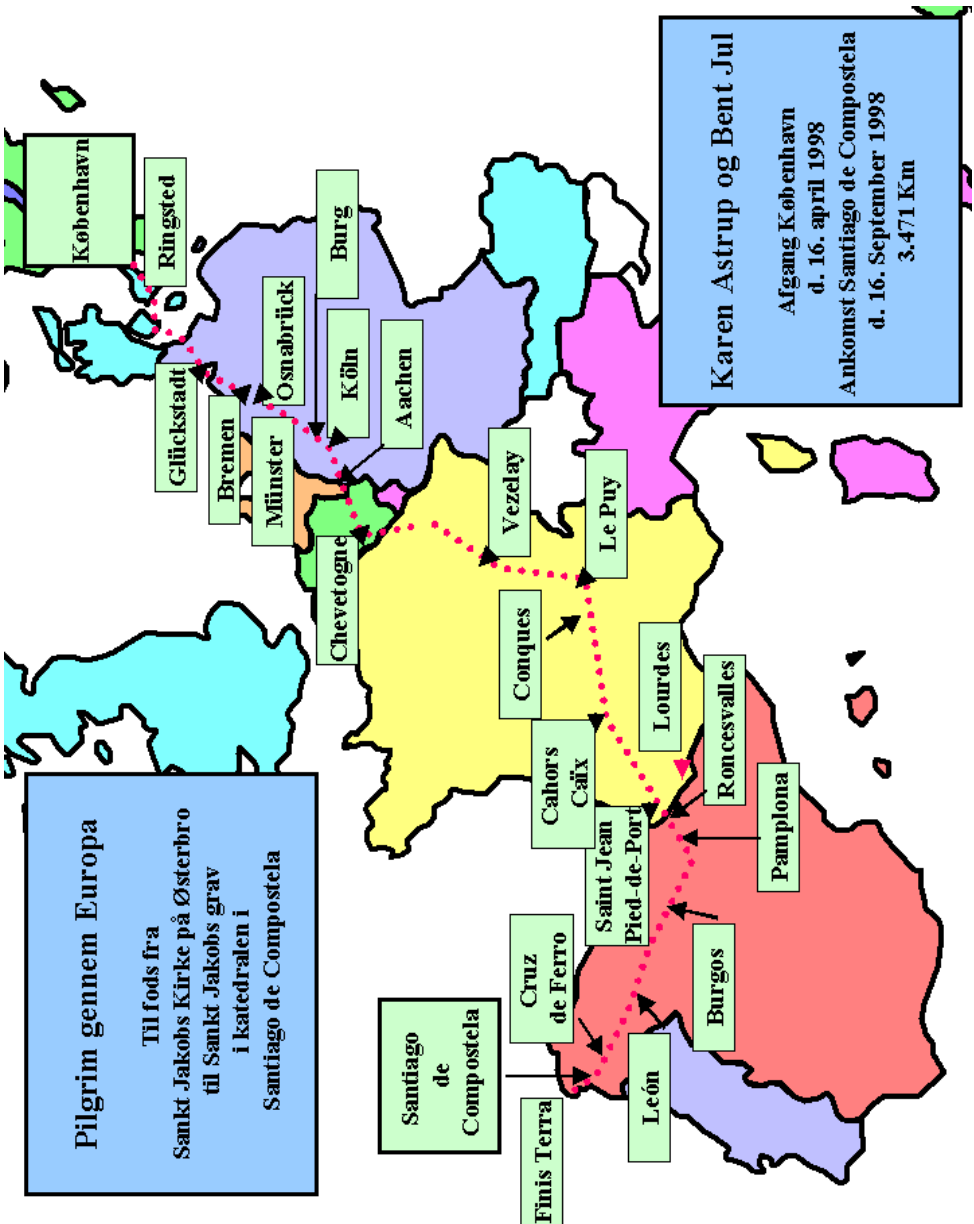
5. I 2002 vandrede **Børge Jacobsen** fra Hyldested Skovgårde på Djursland den lange vej. (Se Børges to beretninger i dette og sidste nummer af Pilgrimmen).

Snart kommer andre til. På foreningens hjemmeside har man netop forespurgt om et vejforslag.

Jeg vil i det følgende kommentere et vejvalg ned gennem Europa. Jeg vil tage udgangspunkt i Rolf Enanders bog og supplere den med egne erfaringer. I til-læg hertil vil jeg supplere med det, jeg har fået fortalt af mange andre pilgrimme, specielt fra de danske pilgrimme Børge Jacobsen, Peter Eder og Edith Klitgaard samt fra tyske og hollandske pilgrimme.

Det skal være sagt straks: En pilgrimsvej fra Norden ned gennem Europa skal ikke nødvendigvis vandes i et stræk. Den kan gå omkring kirker, hellige kilder og andre kultsteder, så man også får glæde af den på små lokale pilgrims-vandringer. Vejen vil kalde på pilgrimme, der vil tage turen til Santiago i etaper over flere år. Endelig vil en sådan vej sætte spor i bevidstheden som symbol på samhørighed med den spiritualitet der findes på de europæiske Jakobs-

Karen Astrup og Bent Juls rute i 1998 fra Sankt Jakobs Kirke i København til Santiago de Compostela.

veje.

Historisk perspektiv

I middelalderen vandrede hovedparten af nordske Jakobs-pilgrimme enten ad hærvejen ned gennem Jylland eller ned gennem Sjælland for at blive færget til Tyskland ved Rødby. Både Jyder og Sjællændere mødtes i Hamburg.

Man ved fra optegnelser i Köln, at mange danske santiagopilgrimme kom over Köln for så at gå videre til Paris. Men man må antage at en del er gået fra Hamburg over Amsterdam til Paris uden at komme til Köln.

Paris har i middelalderen været en spændende by med masser af liv og viden (universitet). Dog har alle pilgrimme ikke taget til Paris, men har formentlig gået ned til den store franske pilgrimsby Vézelay, for her at følges med massevis af tyske og franske pilgrimme. Både fra Paris og Vézelay har man stukket den korteste vej tværs over Frankrig for at mødes et par dages vandrealstand før overgangsstedet Saint-Jean-de-Pied-de-Port i Pyrenæerne. En uges tid senere mødes de i Puente La Reina med de mange pilgrimme fra Italien og Sydfrankrig, der er kommet ad vejen fra Arles. I 3 uger har de gået stik vest til Santiago de Compostela.

Mange midteuropæiske pilgrimme har stilet efter at komme til den østfranske pilgrimsby Le-Puy-en-Velay. Herfra har de fulgt den mest befærdede franske pilgrimsvej til Pyrenæerne og videre til Santiago de Compostela. Denne vej er

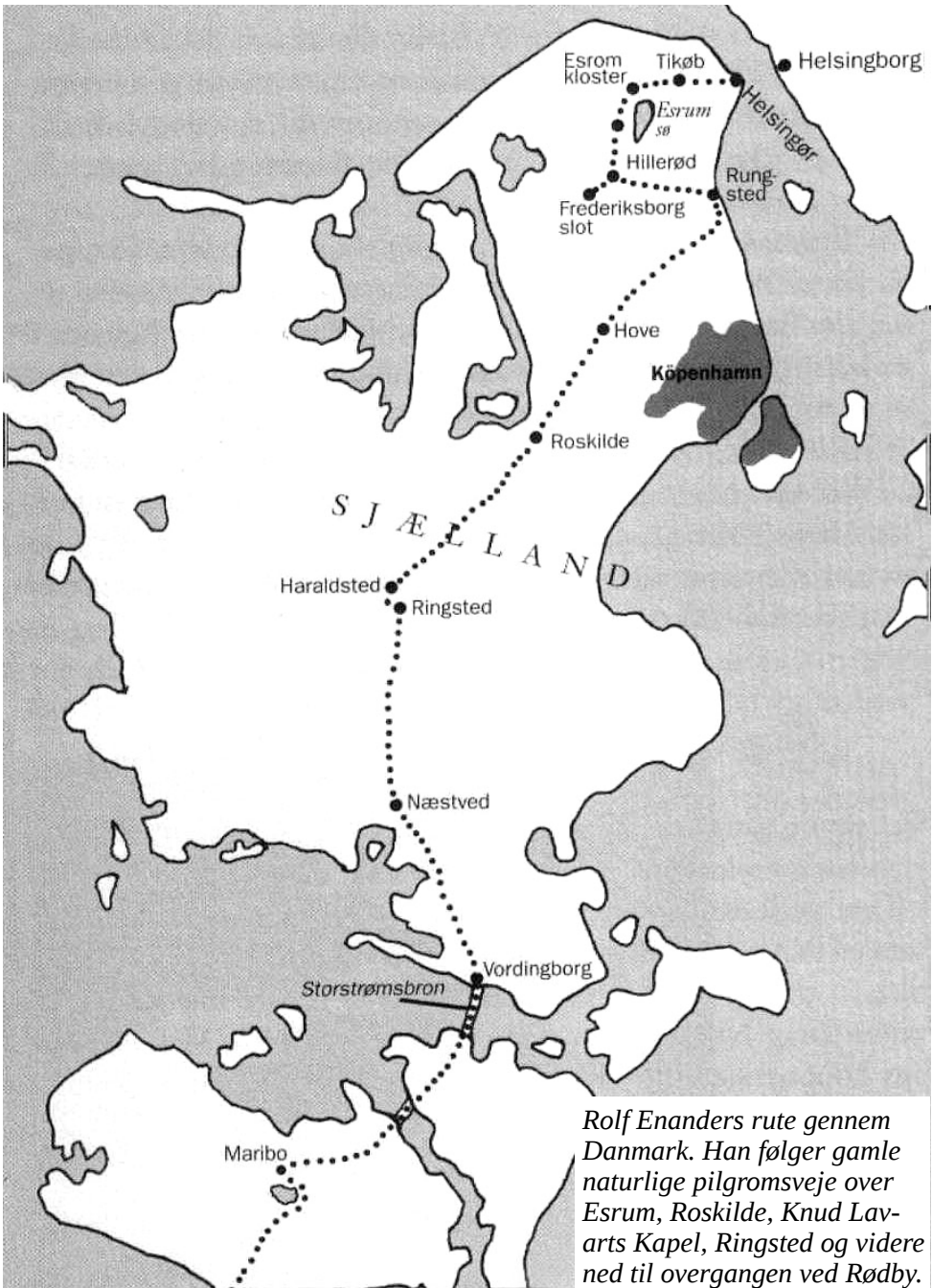
stadig den mest befærdede pilgrimsvej og vandrevej i Frankrig. Den kaldes oftest for "GR65", som er det Grand-Randonnee-nummer som den franske vandreorganisation har givet den. Franske pilgrimme kalder den også Le chemin de St-Jacques.

Da Vézelay og Le-Puy-en-Velay således i historisk forstand er meget vigtige stationer for Europæiske pilgrimme, er det i moderne tid blevet mode at komponere en tur, hvor man besøger begge disse byer. Derfor ser man hollandske pilgrimme vandre ned til Vézelay og videre til Le Puy for så at følge den store og velorganiserede pilgrimsvej (GR65) til Pyrenæerne. De få nordiske pilgrimme, der har gået turen i moderne tid, har også valgt at gå fra Vézelay til Le Puy. Det må man vel kalde en anbefaling.

Danmark

Rolf vandrede fra Helsingør over Esrum kloster og op til Hove og ned til Roskilde og Haraldssted med Knud Lavarts Kapelruin og passerer Sankt Bendts Kirke i Ringsted og videre til Næstved, Mariibo og Rødby. Det svarer i store træk til den rute som mange af os diskuterede på Pilgrimsforeningens pilgrimsvandring i maj 2003, da vi gik fra Ringsted til Knud Lavarts Kapelruin, og som Claus Voigt Petersen har skrevet om i Pilgrimmen nr. 6. Man vil selvfølgelig nemt kunne foreslå alternativer. F.eks. er der ikke langt fra Hove til Ballerup med dens smukke gamle Jakobskirke. I Roskilde vil man ud over at se domkirken og resterne af klosteret kunne besøge det gamle kapel indviet til Sankt Jakob. I Mariibo kunne man måske få lov at bo

Rolf Enanders rute gennem Danmark. Han følger gamle naturlige pilgrimsveje over Esrum, Roskilde, Knud Lavarts Kapel, Ringsted og videre ned til overgangen ved Rødby.

hos birgittasøstrene som har genetableret et koster der netop er indviet i år.

Karen og jeg gik fra København i øst til Korsør i vest og fulgte i store træk den fjernvandrevej som siden er etableret over Sjælland fra Kastrup til Korsør. Den er nu velbeskrevet af Dansk Vandrelaug som Fjernvandrevej E6. Vi tog dog en smutter ned til Køge for at følge den meget smukke Køgeådal og besøgte undervejs Grundtvigs grav. Vi krydsede Rolfs spor i Sankt Bendts kirke i Ringsted. Vi sejlede fra Korsør til Langeland og fra Langeland til Kiel, hvilket man ikke kan mere.

Børge startede i Jylland og gik fra Ebeltoft til Nr. Snede, som jo er et gammelt kult sted med en gammel pilgrimskirke. Herfra følger han hærvejen mod syd ind til Slesvig for så at få fat i den tyske Fernwanderweg der drejer ind til Hamburg.

Er dansk forslag

Hvis man skal tænke nordisk, bør man nok begynde at afmærke en pilgrimsvej fra Helsingør til Rødby samt en forbindelse fra Frederikshavn til Hærvejens start i Viborg. Herved får vi dejlige veje for vandring gennem Sjælland og Fyn – til fornøjelse for lokale og til glæde for nordmænd og svenskere der skal videre ned i Europa. Endeligt bør vi støtte Dansk Vandrelaug i deres arbejde med at forlænge fjernvandrevej E6 fra Nyborg over Fyn, så den kan få forbindelse med Hærvejen. Herved får vi en gennemgående tværvej til glæde for de nordmænd, svenskere og Sjællændere der vil foretrække at tage ned til Tysk-

land ad Hærvejen.

Tyskland

Til Köln

Rolfs rejserute i Tyskland minder meget om den som Børge Jacobsen, Peter Eder og Edith valgte. De benyttede sig alle af Fernwanderweg E1 syd på fra Hamburg i retningen mod Frankfurt. Det er nok et godt valg, for så vandrer man på afmærkede og kortlagte veje og stier. På et tidspunkt måtte de omkring Hannover forlade den tyske Fernwanderweg E1 for at gå mod vest for at komme til Köln. Hvis de havde fulgt Fernwanderweg E6 fra Hamburg mod syd mod Göttingen ville de komme for meget mod øst, hvilket jo ikke er smart når man skal til Spanien. Faktisk fulgte både Børge, Peter og Edit Fernwanderweg E1 gennem Sydslesvig gennem Holstein til Hamburg. I modsætning til Rolf kom de fra Jylland. Rolf kom fra Lolland og gik over Lübeck til Hamburg.

Karens og min tur gik ikke igennem Hamburg, idet vi kom med færge fra Langeland til Kiel. Herefter gik turen ned over Itzehoe, Glückstadt, Bremervörde, Bremen, Osnabrück, Münster, Bochum og Wuppertal til Köln. Fordelen med denne rute er at man som dansker får set vigtige nationale områder, krydser grænse-floden Ejderen, får besøgt Glückstadt som blev bygget af Christian d. IV og får kontakt med Oksevejen/Hærvejen på vejen til Bremen.

Köln til Aachen

Rolfs tur fra Köln til Aachen minder meget om Peder Eders smukke tur og

idet han benyttede sig af tyske vandreveje langs Rhinen. Det er efter sigende en meget flot tur. Den vil jeg anbefale til andre, men overvejelse om at aflægge et besøg på klosteret for Hildegard von Bingen, som ligger i Bingen ved Rhinen, ikke langt fra Bonn. Karen og jeg gik den direkte vej fra Köln til Aachen, næsten direkte øst over et interessant kulområde. Den er meget kortere. Også her kan man besøge et levende kloster i Kornelimünster beliggende ved en lokal valfartsby. (Det var der jeg mødte den munk, der vidste at man på pilgrimsvandring får e r f a h r u n g.)

Belgien

I Belgien valgte Rolf at følge floden Maas, hvilket nok er et godt valg. Her ved undgik han delvist de vanskelige Ardenner bjerge.

Både Børge, Peder Eder, Edith, Karen og undertegnede lagde dog ruten omkring det herlige kloster Chevetogne ikke lang fra Dinant. Det er et økomenisk kloster, hvor man i de to kapper følger hhv. den ortodokse og den latinske liturgi. Den smukke munkesang (gregoriansk) i dette kloster betager alle og har forløst flere pilgrimmes traumer. Den oplevelse misser Rolf desværre.

For alle de danske pilgrimme har passagen af Belgien været vanskelig. Det er svært at finde kort og Ardennerne er bestemt ikke en let sag at traversere. Faktisk går der en Gand Randonnée (GR) syd på ned gennem staten Luxembourg, som man kunne vælge, hvis man har mod på vandring i et kuperet terræn og ønsker en afmærket rute. Rolf har fortalt mig, at

han fik en fin vejbeskrivelse ved at henvende sig til den belgiske pilgrimsforening. Det vil jeg bestemt anbefale.

Peter og Edith var smarte. Da de efter besøget i Chevetogne det følgende år skulle fortsætte vandringen mod Vézelay tog de i stedet til Bonn. Her tog de en båd op ad Rhinen til Koblenz og fulgte floden Mosel ad vandrevejen "Mosel Höhenweg" til den interessante gamle pilgrimsby Trier. De fortsatte ind i Frankrig ved Metz.

Frankrig

Til Vézelay

Det er vigtigt at komme til den berømte pilgrimsby Vézelay i Østfrankrig. Her ligger den store katedral indviet til Maria Magdalene, Jesus kærester. Vézelay er efter min mening et must.

I Frankrig vælger Rolf at gå til Reims og derefter stik syd over Troyes til Vézelay.

Karen og jeg valgte den franske vandrevej GR14 fra Sedan ved den belgisk-franske grænse. Det bragte os gennem de gamle krigsområder og flotte landskaber i Argonne; GR 14 sluttede for vores vedkommende ved byer Bar-le-Duc og St. Dizier. Så måtte vi selv finde vej eller benytte os af mindre vandreveje (GPR) over byer som Brinn-le-Château (Napoleons akademiby), Bar-sur-Aube, Magnat, Bar-sur-Seine, Avirey-Lingey og Tonnere. Herfra fulgte vi næsten det samme spor som Rolf.

Der er netop i år 2003 åbnet en afmærket vandrevej (GR) fra Reims til Vézelay, som jeg vil vælge næste gang.

Den er beskrevet i en såkaldt topo-guide fra Fédération Française de la Randonnée Pédestre. Der har virkelig været behov for en mærket vej for de mange pilgrimme fra Holland og Belgien.

Til Le-Puy-en-Velay

Rolf valgte helt rigtigt den letteste og bedste vej fra Vézelay til den næste store pilgrimsby, Le-Puy-en-Velay. Han gik gennem den smukke Parc Morvan og så også den smukke Autun med den interessante tympanon ved indgangen til katedralen. I tillæg hertil fik han også besøgt Cluny med resterne af et af vestens største klostre. Endvidere besøgte han det moderne store kristne kraftcentrum, Taizé. Børge Jakobsen valgte på tilbage-rejsen også at tilbringe nogle dage i dette store økumeniske fællesskab, som blev skabt af broder Roger under af 2. Verdenskrig.

I modsætning til Karen og undertegnede sørgede Rolf for at komme ned i det mere flade landskab. Det var et godt valg. Karen og jeg kom også igennem Parc Morvan, men stred os derimod igennem et meget alpeagtigt landskab over Luzy, Issy l'Évêque, Bourbon-Lancy, Lapalisse, de sorte dybe skove, Bois Noires, Chabreloche, Noritable, La Chamba, Col du Beal, Pierre sur Haute (begge toppe på Tour de France), Returnac til Le-Puy-en-Velay. Det var vi glade for, men den var så strabadserende, at jeg nok ikke orker det en anden gang.

Det skal nævnes at en del tyske og hollandske pilgrimme ikke tager den lange

omvej ned til Le Puy. De stikker fra Vézelay tværs over Frankrig og støder senere (omkring Cahors) til GR65. Her findes en gammel pilgrimsvej, som også er mærket (GR). Med lidt afstikkere kommer man til Rocamadour, hvor man kan besøge et af Frankrigs største pilgrimsmål, med en sort madonna og det sværd, som blev brugt af Roland, da han forsvarede Karl den Store i Pyrenæerne. Den vej vil jeg overveje, hvis der bliver en næste gang.

GR65 Vejen fra Le Puy mod Santiago

Rolf beskriver i sin bog mærkværdigvis ikke pilgrimsbyen Le-Puy-en-Velay med den sorte Mondonna og det lille kapel bygget af de første navngivne pilgrimme, der midt i 900-tallet vandrede herfra til Santiago de Compostela. Byen har betydet meget som et vigtigt punkt i forbindelsen mellem Santiago de Compostela og det centrale Europa. Uden den politiske vilje der siden midt i 900-tallet er blevet udtrykt af biskopper i Le Puy var pilgrimsvandringerne til Spanien ikke blevet så talrige.

Men Rolf har været i Le Puy, for han følger den almindelige og meget kendte franske vandre- og pilgrimsvej, GR65. Den starter i Le Puy og går over Pyrenæerne til Roncevalles og fortsætter af den kendte camino til Santiago. Det spor er vandret af både af Rolf, Karen, Bent, Peder og Edith og millioner af andre pilgrimme.

På hest

Den jyske pilgrim på hest gjorde som mange pilgrimme i middelalderen: han tog ikke ned til Le Puy, men red tværs

over Frankrig. Jeg ved af erfaring, at det er meget dejligt at finde vej uden for de afmærkede vandreruter. Det personlige ansvar for vejvalget bliver tydeligere; men planlægningen undervejs bliver også mere tidskrævende. Har man en hest at tage vare på, er det måske klogt at komme i områder, hvor der slet ikke kommer vandrere, for så er det måske lettere at skaffe husly og mad til hesten. Den jyske hesteridende pilgrim mødte ikke andre pilgrimme på sin vej fra Danmark og helt ned til Pyrenæerne. Rolf, Børge, Karen og jeg har mødt andre santiagopilgrimme i det nordøstlige Frankrig omkring Vézealy. Hvis du har lyst til bruge hest, kan du få en vis hjælp i franske vandreboøger (Topo Guide fra Fédération Française de la Randonnée Pédestre), som ofte henviser til hestepensioner og særlige heste veje.

Jeg beklager meget, at jeg efter en kort telefonsamtale med den ridende jyske pilgrim har mistet hans navn og telefonnummer. Jeg har derfor ikke kunnet beskrive hans rejserute andet end efter hukommelsen. Hvis nogen kender ham, er jeg naturligvis interesseret i at høre derom.

Spanien

Rolf fulgte 'Camino francés' de omtrent 750 km fra Pyrenæernes St-Jean-de-Pied-de-Port og Roncevalles til Santiago de Compostela. Herved følger han vejene som er beskrevet i de mange pilgrimsbøger. Endnu kan man anbefale bogen 'A practical guide for pilgrims' udgivet på mange forskellige sprog af forlaget Editorial Everest, S.A. Det forventes at Henrik Tarp får udgivet en bog

på dansk i løbet af 2004.

Stort set alle nordiske pilgrimme vandrer 'Camino francés' selv om det er muligt at vandre langs den spanske nordkyst.

Tid

Det tager omkring 5 måneder at vandre fra Danmark til Santiago. Husk at afsætte tid til at komme til Finisterre og til at vende hjem inden du starter på det profane liv igen.

Børge sørgede for en langsom tilbageskridt, hvor han besøgte nogle af de steder, han var mest glad for på vej ned. Det er den rigtige måde, at forberede tilbageskridtet til et nyt liv.

Bed for mig i Santiago de Compostels!

Vandring ad den Engelske Pilgrimsvej

Af Kirsten og Ove Wichmann, Hvidovre

Vi havde planlagt at gå The North Downs Way i England juni 2003. Da vi kom længere frem med forberedelserne kunne vi se at meget af turen var identisk med den engelske pilgrimsvej som gik henholdsvis til Canterbury eller til Dover for at fortsætte ned gennem Europa.

De første oplysninger fik vi fra bøger som vi købte i Nordisk Korthandel som ligger i Studiestræde i København, senere trak vi mange detaljer ud fra

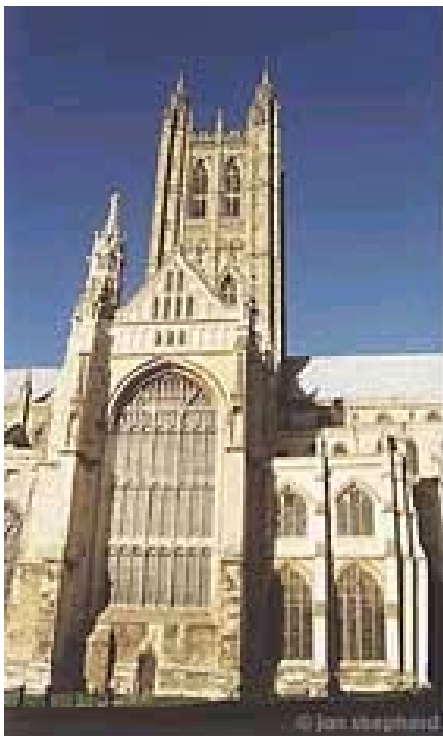
Internettet. Vi var en gruppe på 8 så det tog lidt tid at få overnatningerne på plads, men det lykkedes og den 6 juni tog vi af sted med fly til Gatwick syd for London.

Vores tur startede i Farnham og gik hele ruten af små veje og knudrede stier op og ned, gennem det frodige North Downs. De første etaper så vi ikke mange spor efter pilgrimsvejen, men enkelte skilte og navne fortalte at vi var på sporet, historier i kirkerne f.eks. kirken på St. Marthas Hill fortalte om pilgrimstiden og dens trængsler. Jo længere frem vi kom, jo flere spor var der.

Kortskitse fra Farnham til Canterbury og Dover. Fra Dover kan man tage til det Europæiske fastland og fortsætte pilgrimsturen.

Canterbury katedralen.

Vi overnattede på en gammel kro i Wrotham The Bull Inn, kroen var fra 14 hundrede tallet, det kunne tydeligt ses, alt var skævt men meget hyggeligt. Kroen var allerede fra start en meget brugt overnatningsplads for pilgrimme på deres vej til Canterbury eller Dover.

I katedralen i Rochester, som ligger smukt ud til flod og borgruin, den er for øvrigt den næstældste i England fra omkring 700, fortalte sten og tavler deres tydelige sprog om fortidens pilgrimme.

Herfra var der kun 3 dages vandring til

Canterbury, vi besøgte en gammel landsbykirke undervejs, hvor en ældre mand fortalte levende om kirkens historie op gennem pilgrimstiden, det er rart at der er nogen som har tid og lyst til dette.

Vel ankommet til Canterbury og indkvarteret på vandrehjemmet, gik vi til området hvor katedralen ligger. Området er meget stort, med mange rester fra fortiden, blandt andet klostre. Selve katedralen knejser højt midt på området. Her er pilgrimshistorien levende, det var hertil man valfartede efter at Thomas Becket havde lidt martyrdøden i et sidekapel, hans kiste stod i katedralen indtil 1400 tallet hvor Henry den VIII lod alle spor af Thomas Becket fjerne, men dette gjorde ikke pilgrimsstrømmen mindre tvært imod.

Den sidste etape gik til Dover, hvortil pilgrimmene gik, for at sejle over til Frankrig, for så at vandre sydpå til Rom eller Santiago.

Her sluttede også vores tur, 14 dage med sol og varme.

**Redaktionen ønsker
alle medlemmer
en glædelig jul!**

Camino Francés med en afstikker til Camino Potugués.

Af Peter Brun Madsen
(E-mail: peter@brunmadsen.dk)

Jeg er netop kommet hjem fra min anden camino-vandring, fra Leon til Santiago med en afstikker til Camino Portugués. Før min første tur undrede jeg mig over, at folk tog af sted den ene gang efter den anden - der er trods alt mange andre interessante steder i verden. Men nu er jeg også blevet ramt af Caminoens magi -og det er næppe sidste gang, jeg tager af sted.

Rejsen derved foregik med fly (Ryan) fra Tirstrup over London til Stansted den 11. april, derfra til Irun, overnatning og videre med tog til Leon. Under togrejsen kunne man til dels genkende dele af Caminoen mellem Burgos og Leon. Jeg blev Palmesøndag i Leon, og den dejlige by gav derfor nogle ekstra oplevelser med de mange katolske processioner.

Jeg havde på forhånd besluttet at afbryde i Sarria og tage toget til den portugisiske grænse og afslutte via Camino Potugués i Santiago. Togrejsen bød på 5 timers ophold i Monforte de Lemos, og det blev en uventet ekstra oplevelse. Byen er vokset op omkring et gammelt fort på et bjerg, meget velbevaret og

med en enestående udsigt fra det centrale tårns top. Det var let at forestille sig riddertidens dominans og kontrol med landskabet.

Camino Portugués er smuk, men lider lidt under at være tæt på såvel jernbane som store veje. Pilgrimmene virkede også mere "turistagtige", og jeg følte fravær af magien på Camino Francés. Derfor valgte jeg at afbryde og tage tilbage til Melide og afslutte ad den "rigtige" Camino. Det betyder ikke, at jeg vil advare mod Camino Portugués, men jeg tror man skal holde sig til en af ruterne. Så måske vil jeg en anden gang prøve den portugisiske rute fra Oporto eller et andet sted i Portugal.

Hjemrejsen forgik med "pilgrimsrabat" med Iberia via Madrid til København. Enkeltbilletten er ikke specielt fordelagtig, og Ryans priser er slet ikke så lave, som man umiddelbart skulle tro. Derfor vil jeg tro, at den billigste metode i mit tilfælde ville have været returbillet til Santiago og start med tog fra Santiago til udgangspunktet Leon - selv om det kan virke bagvendt at starte i målet. Jeg vil ikke anbefale denne løsning til førstegangspilgrimme, som bør mærke suset ved at ankomme til Plaza del Obradoiro for første gang efter lang tids vandring.

Foreningens næstformand Jan Ophoff

Redaktionen har i hvert nummer et interview om pilgrimslivet og betydningen heraf. Denne gang har redaktionen besøgt Jan Ophoff, som indtil sidste årsmøde var næstformand i foreningen. Jan virker til daglig som præst i den katolske kirke i Vejle.

Jan Ophoff, du er katolsk præst og kommer fra Belgien, et såkaldt katolsk land. "Valfart", "pilgrimsfærd" kan for dig ikke være noget fremmed eller nyt, som det er tilfældet for mange af os, der bor i et protestantisk land?

Ja, det kan man godt sige. Jeg voksede op i et miljø med mange katolske traditioner. At tage på valfart var en af dem. Her er det dog oftest tale om korte valfartsvandringar til et af mange mulige valfartssteder. Så har jeg som spejder flere gange deltaget i en endagsvalfart til Scherpenheuvel, et kendt Maria-valfartssted i Flandern. I min skoletid tog vi med hele skolen på valfart til et andet Maria-valfartssted. Det var en tur på kun en halv snes kilometer.

Først da jeg var gået ind i klostret, deltog jeg i en større valfart. Det var en valfart til Lourdes i Frankrig. Det var dog ingen vandretur men en lang og besværlig togrejse for hundredvis af syge og handicappede. De havde naturligvis en stor gruppe sygehjælpere, sygeplejersker, læger og præster med. Jeg kom med som sygehjælper. Det var en stor sygetransport. For mange af de syge og

handicappede var rejsen lige så anstrengende som for raske pilgrimme, der har hundredvis af kilometer at gå. Lourdes er et vidunderligt sted, et bønnens sted. Mange syge vender hjem derfra med nyt håb og livsmod.

Lourdes er for de fleste af os her i landet kun et navn. Santiago de Compostela kender vi bedre. Kom du ligeledes til Santiago, dengang du endnu boede i Belgien?

Nej, det gjorde jeg ikke. Santiago var for mig kun et navn. Jeg vidste ikke meget mere end, at det var et kendt valfartssted i Nordspanien og som havde noget at gøre med apostlen Jakob. Jeg lærte det først at kende her i Danmark.

Hvordan og hvorledes?

Jeg tror, det var i 1996. Som sognepræst i Vejle fik jeg besøg af et sognebarn, Leif Selch. Leif var blevet interesseret i pilgrimsvejen til Santiago. Han kom til mig for at få noget at vide om Santiago og pilgrimsvejen dertil. Desværre kunne jeg ikke hjælpe ham. Santiago var for mig dengang stadigvæk ikke mere end et navn. Men jeg rådede ham til at tage af sted, og fortælle mig om hans oplevelse, når han kom hjem igen. Leif tog af sted. Og han gik og gik og på en måde blev han ved at gå. Han blev en trofast Santiagopilgrim, som hvert år på ny begav sig af sted. Han har ligeledes arbejdet i refugiet i Azofra. Han blev et kendt ansigt i vores dengang nye Foreningen af Danske Santiagopilgrimme. Han var en ener. Holdt sig lidt for sig selv, gik

gerne for sig selv. Det var også svært at følge hans hurtige gang. Og dog var han ikke uden humor, når han alligevel kom ind i fællesskabet. Han døde som han havde levet, pludseligt, helt alene og uden at ville forstyre andre. Han ville ikke være nogen til besvær. Ham, som har vist mig vejen til Santiago, og som jeg senere selv fulgtes med som pilgrim til Santiago, har jeg begravet fra Sct. Norberts kirke her i Vejle den 19. september 2001. Jeg tænker ofte på denne stille og ihærdige pilgrim.

Du kom altså også selv af sted?

Ja, min første tur var i 1977. Pilgrimsvandringen gik fra Astorga til Santiago.

Var det Leif, der fik dig "lokket" med?

Nej, dog ikke. Det lå ikke i Leifs natur at overtale andre. Det var takket være en lille annonce i Politikken, som Hans Pedersen fra Silkeborg havde fået øje på. Hans blev interesseret. Han spurgte mig, om jeg ikke kunne tænke mig, at melde os til denne pilgrimsvandring. Han kontaktede Henrik Tarp. Og vi kom af sted. Det var en god, dejlig og... regnfuld tur.

Har du bevaret nogle særlige minder om din første Santiagopilgrimsfærd?

Mange. Husk, alt var nyt: naturen, sammenholdet, trætheden og vabler, primitive refugier, og ikke mindst oplevelsen af at gå ad den samme vej som tusindvis af pilgrimme i århundreder har gået. "Slægt skal følge slægternes gang" sang vi i Sct. Irene kirke, en lille forladt kirke, hvor der kun blev læst messe på Sct. Irenes fest. Da vi havde fundet

husly i refugiet lige over for kirken, og værtsfolket havde fået at vide, at jeg var katolsk præst og gerne ville holde gudstjenesten i kirken, så skete der noget. Hele familien blev mobiliseret. Kirken blev fejret og luftet. Visne, udtørrede blomster blev erstattet med friske. Og så kunne vi fejre en katolsk messe. Hele vores hold var med og nogle enkelte Spanier. Det var skønt.

Det lyder alt sammen så godt. Ingen skuffelser på turen?

Jo, nogle enkelte og måske nogle ikke så uvæsentlige. Og nu er der måske nok for megen præst i mig, der taler. Det, der skuffede mig meget, var at stå foran mange lukkede kirkedøre. Som pilgrim kunne det være skønt at sætte sig et øjeblik ned i en af de mange smukke kirker, man kommer forbi. for at kunne nyde at bede en lille bøn i et af de mange smukke kirker, hvor også forhen tusinde af pilgrimme i årenes løb har bedt. Men det lykkedes desværre ikke. Jeg bliver skuffet hver gang jeg står foran en lukket kirkedør. Men vi kender problemet også her fra Danmark: åbne kirker bliver udsat for tyveri og hærverk. Så bliver de lukket og er kun åbne til gudstjenesterne.

Hvad med selve besøget af katedralen i Santiago? Hvordan oplevedes det?

Skønt, dejligt, men også her især på grund af den samme fornemmelse af at blive optaget i den store strøm af alle de andre, der er kommet hertil. Bevæggrundene kan være ret så forskellige, fra dybt religiøse til lutter sportslige eller selvbekræftende såsom, jeg vil bevise for mig selv, at jeg stadigvæk kan. Men

alle er dog kommet hertil på grund af et ønske, et løfte, en længsel. På en eller anden måde har hver pilgrim følt sig tiltrukket af stedet her, og derfor har han eller hun gået et længere eller mindre stykke af den berømte Santiago-pilgrimsvej. Og så oplever man, at det at gå giver meningen til det hele. Man konstaterer at leve, det er gå ad vejen, livets vej. Ja, vi er alle på vej. Det er en dyb menneskelige og kristelige erfaring. Og de to, det menneskelige og kristelige kan ikke skilles ad, hvis man vil forstå meningen med livet.

Vi er på vej. Jeg blev født en dag, jeg lever livet, og en dag går jeg herfra. På skabelsessedagen blev verden til. Verden går sin gang. Og en dag vil det være slut. Som kristne tror vi, at Jesus "ved verdens ende" vil overdrage denne verden med alt hvad den indebærer til Faderen. Vi tror på hans ord, at vi vil leve videre i Guds herlighed. I det kristne livssyn er det jordiske liv som en linje med en begyndelse og en afslutning, der bagefter vil fortsætte i Guds herlighed. For os er livet ikke en cyklus, der gentager sig i al evighed. Nej, livet er som en pilgrimsfærd. Vi er på vej til vores himmelske Jerusalem.

Santiago, og især pilgrismessen i katedralen var for mig en lille oplevelse af det himmelske Jerusalem.

Her var vi sammen med folk af mange forskellige nationaliteter og tungemål, og dog som ét folk, Guds folk på vej. Vist nok er vi meget forskellige, men når alt kommer til alt, er vi alle børn af den samme himmelske Fader.

Boeslunde kirkes altertavle 1435 Sct. Jakob.

Var pilgrimsrejsen en enegangs oplevelse eller blev det til mere?

Det blev i hvert fald til nogle flere ture. Desværre ikke mange. Året efter var jeg med Henrik Tarp og pastor Jacques Adams med på en pilgrimsrejse for forholdsvis ældre mennesker, der på grund af alder eller dårlig fysik aldrig kunne begive sig på en pilgrimsvandring. Vi organiserede for dem en flyrejse til Santiago. Også de skulle have chance for at være pilgrim, selvom de ikke kunne gå langt. Der blev holdt andagter på hotellet og de var med til messen i katedralen. Også de var rigtige pilgrimme, for også de havde en længsel, et ønske og en vej at gå.

Nu er det nogle år siden, du gik pilgrimsvejen. Er det nu slut med at trave ad pilgrimsvejene?

Det håber jeg sandelig ikke. Man er vel pilgrim, så længe man lever. Og jeg håber, at komme af sted igen på en større pilgrimstur.

Pilgrimstanken er stadigvæk meget levende hos mig og jeg har været med til at levendegøre den for mange af vores 6-klases elever på vores Sct. Norberts Skole i Vejle. Sammen med nogle lærere har vi lavet nogle pilgrimsvandringer. Vores jyske 6.-klases pilgrimsfærden starter i Nørre Snede kirke. Så går vi ad den gamle hærvej til Øster Nykirke, Give kirke, og overnatter i en spejderhytte i Give. Dagen efter går pilgrimsvejen fra Give til Jelling kirke med sine berømte runestene, Danmarks dåbsattest, som er målet for vores pilgrimsfærd. Eleverne er udstyret med en

pilgrimsstav, som de har udsmykket med kristne symboler i klassens sløjdtimer og et kors, ligeledes fremstillet i sløjdtimerne. Ligeledes har de fået udleveret et ”jysk” pilgrimspas. I de kirker de besøger, holdes en lille andagt og de får et stempel i passet. Jeg tror, børnene får meget ud af denne pilgrimsfærd. Fremover vil vi hvert år lave en pilgrimsfærd for vores 6. klasse. Hvem ved, om nogle år er det måske nogle dem, der tager af sted og begiver sig på vej til Santiago, Nidaros, Vadstena, Assisi...

Så længe, der findes mennesker, vil der være nogle, der drager af sted som pilgrimme?

Ja men ikke alle. Nogle som ”rigtige” pilgrimme på vej mod et af de store valfartssteder, men alle mennesker er på vej. Med Grundtvig kan vi sige:

*Så rejse vi til vort fædreland,
der ligger ej dag i dvale,
der stander en borg så prud og grand
med gammen i gyldne sale,
så frydelig der til evig tid
med venner i lys vi tale.*

Kirker med spor af pilgrimme

Af Eva Andersen

Foreningens registreringer

Foreningens tidligere redaktør har et stort og vigtigt registreringsarbejde i gang, og disse få linier er blot ment som en appetitvækker for medlemmerne til at søge oplysninger, hvor de kan få dem og videregive dem til Gunnar Christensen, så vi får så mange og fyldige optegnelser som muligt.

Pilgrimmen Jonas fra Sorø kloster

Her vil jeg blot fortælle lidt om en af de først kendte danske "professionelle pilgrimme". Han kendes fra Sorø Klosterkirke, hvor vi jo lige har haft en fin rundvisning ved lektor Lars Kelstrup i forbindelse med foreningens generalforsamling.

Der findes i dag to gravsten fra tidlig gotik i kirkens søndre korsarm og i søndre sideskib. De er ikke så interessante for os, men fra samme tid ved man om en tredje, nu forsvundet sten og den er interessant for os. Den kendes fra en tegning af Søren Abildgaard fra 1756 og forestiller pilgrimmen "Jonas", der ifølge indskriften rundt i kanten har været i Jerusalem to gange, tre gange i Rom og en gang i Santiago de Compostela.

Billedet af ham kender vi jo, for han er på vort pilgrimseblem.

Vi må formode, at han har været sendt af sted på disse pilgrimsrejser for beta-

Pilgrimmen Jonas fra Sorø Klosterskole indgår i foreningens emblem.

ling til klostret fra en person, der ønskede at betale aflad på denne måde. Måske har han samtidig været sendebud for klostret med vigtige og hemmelige papirer, da han sandsynligvis har været lægbroder i klostret.

Fra tiden lidt senere end hans, ved vi, at Dronning Margrethe den 1. i 1411 udsteder et brev (måske skrevet i Sorø?) til abbederne Salomon i Esrom og Niels i Sorø om at udsende 44 pilgrimme til navngivne valfartssteder i ind og udland og at abbederne lover at omsætte 2000 lybske mark i pilgrimsrejser.

Om disse pilgrimsrejser blev foretaget, ved vi ikke, men det er meget sandsynligt.

Ny sten for pilgrimmen Jonas

Den forsvundne gravsten over Jonas kommer nok aldrig for en dag, men det kunne da være spændende, engang at se

den opstå i kopi, bemalet efter tidens skik i stærke farver og sat i eller ved Sorø Klosterkirke som er hjemsted for vor pilgrimsforening.

Portalen med Kristus i himmelhvælvet over Sankt Jakob i katedralen i Santiago de Compostela. Her beder alle pilgrimme en bøn med hånden på søjlen.

Pilgrims- vandringen på Fyn 2003

Af Steen Vedby Nielsen

Pilgrimsvandring er blevet populært igen. Siden middelalderen har man ellers ikke vandret som pilgrim, i hvert fald ikke i protestantisk sammenhæng. Efter reformationen døde traditionen ud. Nu, i vore dage, er mange begyndt at vandre igen. Både til de store pilgrims-mål ude i verden, og også her i Danmark blomstrer den gamle tradition i ny dragt.

I protestantisk sammenhæng bliver vandringer noget andet, end den var/er i sin katolske form. Fokus er ikke på målet, - helligstedet. Ej spiller helgenen nogen rolle. Pilgrimsvandringen er - i den form, den har antaget på Fyn - blevet et åndehul for at finde fred og fordybelse en stund. Fordybelse i vores kristne rødder. Fokus er på vejen, at vandre sammen eller alene om man vil. På øjeblikket. Vi går ind i kirkerne langs med vejen. De står der med deres smukke, kølige rum og kalder til stilhed og eftertænksomhed. Tid til bøn og andagt - hvis man vil. For ikke at glemme, at vi vandrer ad små forårsskønne, fynske veje, skove og stier 3 dage i træk.

Det hold jeg gik med startede som sagt i Svendborg, og var en gruppe på 45 vidt forskellige mennesker. Flere havde været med sidste år, da pinsevandringen fandt sted for første gang. Folk var i alle

aldre og køn og kom fra alle kroge i Danmark. Nogen var seriøse vandrere og adskillige havde vandret Caminoen i Spanien, og andre igen havde gjort ture til pilgrimssteder i Norge, Sverige og England. For andre var det første gang de havde prøvet at vandre længere afstande over flere dage. Adskillige måtte give op på grund af vabler og overbelastning af knæ og ankler. En enkelt måtte have lægebehandling på grund af en stor blodvabel under hælen. Heldigvis slap de fleste med ømme muskler.

Den første dag mødtes alle pilgrimme i min gruppe i Svendborgs ældste kirke, den smukke Sct. Nicolaj kirke. Herfra gik vandringen over Sørup, Kirkeby, Lunde til Kværndrup, hvor vi overnattede i Værkstedets skole. En strækning på 21 km. Det lokale forsamlingshus stod for aftensmaden og morgenmaden næste morgen samt for frokostpakker. Vi sov på madrasser på gulvet. I de nævnte byer var kirkerne åbne, og de lokale menighedsråd havde sørget for kaffe/te, samt vand, saft og frugt. Flere steder holdt den stedlige præst et lille foredrag om kirken, og der var ofte en andagt for dem som havde lyst.

Næste dag vandrede vi videre over Søllinge, Sdr. Nærå til Fraugde hvor vi overnattede i det lokale fritidscenter. Strækningen var denne dag på 30 km. Der var nogle flinke damer der sørgede for maden og havde et godt salg af øl, vin og vand. Undervejs havde vi stor hjælp af det lokale hjemmevern, som kørte med i en følgebil. De var utrolige hjælpsomme, viste vej på svære tvivlsomme steder og tog sig af dem som af

en eller anden grund ikke kunne mere, eller trængte til vabelbehandling eller massage. De havde ligeledes plads til folks bagage.

Den første dag var der sol og sommer med en luftig vind, rigtigt vandrevær, men den næste dag kom der et ordentligt møgvejr med torden, lyn og styrtregn. Så fik man set hvem der havde udstyret i orden. Den sidste dag blæste det kun fra en overskyet himmel - igen en herlig vandredag.

Den sidste dag gik over Hollufgård, Hjallelse, til vi i samlet flok gik langs Odense å ind til domkirken hvor der var fællesgudstjeneste med pilgrimene fra Assens og Middelfart. Den sidste strækning var på 15 km. Derefter var der hyggelig fællesspisning og udveksling af gemytlig sladder og historier fra turen.

Folk gik pilgrimsvandring af mange forskellige grunde. Nogen gik den af religiøse grunde og deltog i de gudstjenester og andagter der var undervejs. Det gjorde de fleste, men de var bestemt ikke præget af overreligiøse holdninger. Andre gik med for at opleve et vanderende fællesskab eller ensomheden, og andre igen for at nyde naturen og strabadserne under en længere vandring i det smukke sydfynske landskab.

Personligt syntes jeg det var en rigtig god tur.

To ting går igen på sådan en pilgrimsvandring. Bevægelsen, som den ydre fysiske bevægelse følger en indre bevægelse. Det ydre landskab afspejler det

indre. Vi bevæger os.

Enkeltheden, er et andet kendetegn. Når man vandre afsted med sin rygsæk, bliver det tydeligt, hvor lidt vi egentligt behøver for at leve. Det, der er nødvendigt til livets opretholdelse, kan bæres i rygsækken. Vores materielle levevis sættes i perspektiv af enkeltheden og friheden på vandringerne.

Turen kostede 400,- og inkluderede fuld kost og logi, samt madrasser. Pilgrimsvandringen fandt sted første gang i pinсен 2002. Initiativtager var Pia Raug fra Fynsk Fokus, og Fyns amts kulturudvalg. Middelalderhistoriker ved Odense universitet Tora Nyberg har stået for kortlægningen af ruterne. Pinsevandrerne forsætter næste pinse, og evt. interesserede kan kontakte sognepræst Anette Schulz for yderligere information. Tlf : 62 27 11 15

steen.vedby@nypost.dk

Jubilæumsvandring til Vadstena i 2003

En beretning fra besøg på det svenske pilgrimscenter i Vadstena i forbindelse med 700 års jubilæet for Den hellige Birgitta's fødsel. Det blev til en 3 dages vandring sluttende med festgudstjeneste i kirken, hvor et festklædt publikum med det svenske kongepar i spidsen deltog. Ærkebiskop Hammar holdt hovedprædikenen over temaet "hvor sandhed og kærlighed mødes, der er Gud".

Af Birgit Berggrensson

I programmet fra Pilgrimscentret i Vadstenas hjemmeside havde jubilæumsprogrammet været annonceret længe, mange havde haft travlt med det store arrangement, der involverede det meste af den lille by og den 29.5. 2003 mødtes vi så i Pilgrimscentret i Vadstena om eftermiddagen og satte os udenfor med kaffe eller te efterhånden som vi ankom og havde fået sat vores bagage fra os.

Vi var en gruppe på ca. 30 personer, alle svenskere fra mange egne af Sverige med undtagelse af mig, som er halvt svensk og en dansk-svensker, som har boet i Sverige i knap 50 år.

Vi skulle alle overnatte i centeret dvs. at man i et skab tog en madras og en pude og anbragte dem et sted på gulvet, hvor man kunne tænke sig at overnatte. Der var to toiletter til hele gruppen og intet

bad (medmindre man ville frigøre rengøringsredskaber fra et bruserum). Det lyder ubekvemt (sammenlignet med spanske refugier), men i forhold til resten af turen var det komfortabelt.

Centeret har en stor opholds/spisestue med køkken og der samledes vi til aftenmad og efterfølgende samling, hvor vi præsenterede os – stemningen var hyggelig, men bar præg af, at kun meget få havde mødt hinanden tidligere.

Næste morgen efter morgenmad og efter at have pakket madpakker, blev bagage for alle, der ønskede det læsset på biler og kørt i forvejen (det blev den hver dag) og vandringen kunne begynde. Jeg havde regnet med at skulle bære min rygsæk som da jeg vandrede til Santiago og havde ikke nogen lille turrygsæk med, så sådan blev det.

Hver dag i de 3 dage startede vandringsen ved nitiden om morgenen og varede 15-20 km med flere pauser. Pauserne blev dels brugt til frokost – efter at pilgrimspræsten, som var med på hele vandringsen havde holdt gudstjeneste inkl. salmesang, bøn og nadver. Denne gudstjeneste foregik ved, at vi sad i en kreds på græsset foran en af kirkerne og denne daglige gudstjeneste gav vandringsen en meget fin ekstra dimension.

Efter aftensmaden hver dag var der samling, hvor hver enkelt fortalte om dagens indtryk set fra en helt personlig synsvinkel. Allerede den første aften følte alle, at vi var medlem af en stor varm familie – en meget utrolig følelse efter så kort tid sammen. Men der blev talt meget åbent, også om personlige sorger og det bringer folk tæt sammen.

Vi havde hver dag en time, hvor der var påbudt tavshed. Inden denne tystnadstime havde præsten givet os en bestemt hændelse eller et bestemt ord at tænke over i stilhed. Alle nød den tavse vandring i solen – man er jo ikke alene, selvom man tier.

Overnatningen foregik i forsamlingshuse eller menighedshuse på vejen. Man sov i samme rum, som om dagen var dagligstue eller spisesal, alle i én stor blanding på gulvet – nu uden madras og pude! Bad var der stadig ikke – i de fleste tilfælde 1-2 toiletter til hele gruppen. Svenskerne havde været på sådanne korte vandring før og havde som kommentar ”pilgrimme skal stinke lidt og vi går i bad når vi kommer hjem”

Tredje dag ankom vi til Vadstena om formiddagen, lige før jubilæumsgudstjenesten i anledning af Birgitta af Vadstens 700 års jubilæum for hendes fødsel skulle begynde. Vi sluttede med at stå i en stor kreds foran domkirken og sang ”Dejlig er jorden”. Så skiltes vi – gik med vores bagage til centeret til kaffe, hvor alle kardinalerne hilste på os med ordene ”så rigtigt, at der er pilgrimme med i dag” – og derefter gik de fleste af os som pilgrimme (i vandre-påklædning) men dog uden rygsæk, (det var forbudt af sikkerhedshensyn) ind i domkirken, hvor et festklædt publikum med det svenske kongepar i spidsen var bænket og ventede på festgudstjenesten. Ærkebiskop Hammar holdt hovedprædiken over temaet ”hvor sandhed og kærlighed mødes, der er Gud”.

Herefter sluttede en begivenhedsrig Kr.Himmelfartsweekend med mange hjertelige farvel og udveksling af adresser og håb om at mødes på kommende vandring i Sverige.

Hver bøn på vandringen sluttede vi med Birgittas pilgrimsbøn, så det vil jeg også gøre her:

*Herre visa mig din väg
och gör mig villig att vandra den*

Pax et bonum!
Birgit Berggrensson

Redaktionen forventer at kunne bringe stof fra de vandring der er ved at blive planlagt i Sverige for 2004. Se evt. under anmeldelsen af den svenske hjemmeside.

Pilegrimsguiden

tar deg med på en pilegrimsvandring fra Tønsberg til Oslo og fra Oslo til Hamar. Den gir praktiske tips og en konkret reisebeskrivelse med kart. Du får tips om hva som er verdt å se langs veien. Du kan legge opp turer over flere dager eller ta dagsturer i ditt nærmiljø. Du kan også gjøre reisen tilbakelemt i godstolen gjennom å lese om pilegrimstradisjoner før og nå. Forord ved biskop Rosemarie Køhn.

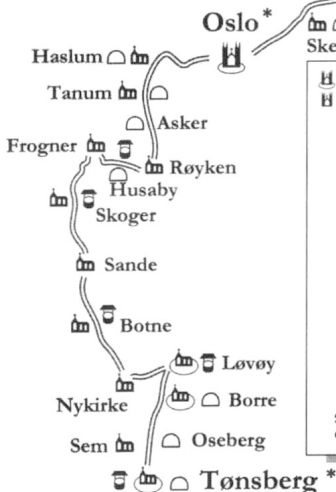
Pris kr: 198,00
ISBN: 8254309523
Forlag: Verbum Forlag
Språk: Bokmål
Kategori: Kultur, litteratur og samfunn
Innbinding: Heftet
Utgitt: 2003
Sidetall: 128

Pilegrimsguiden kan bestilles hos:
Bibelselskapets Bokhandel
Tlf + 47 - 22 93 27 01
www.Bibelbok.no -
ordre@bibelbok.no

Keltisk velsignelse

*Må veiene åpne seg for deg,
min venn,
og vinden blåse bak deg.
Må solen skinne på ditt ansikt
og regnet falle mildt på dine marker
inntil vi møtes igjen.
Må du hele tiden være
i Guds hånd.*

-   Pilegrimskirke
-   Middelalderkirke
- Helligkilde
- Gravhauger
- * Ruiner
- ** 1600-tallskirke

Pilegrimsruten fra Tønsberg til Hamar er unik; ingen annen strekning i Norge byr på så mange middelalderkirker, hellige kilder og lokal valfartsmål.

Aktivitetskalender primo 2004

29. januar 2004 Bogense Skole: Foredrag v/ Anette Foged Schultz kl. 15.00 – 17.00.
8. marts 2004 Lyngby: Foredrag om pilgrimsvandringen beskrevet som en rite - til fordybelse af daglig praksis. Bent Jul. Nærmere oplysning på tlf. 32548816.
16. april – 18. april 2004 Pilgrimskursus v/Michael Stubberup: første kursus af to. ”Historie og eksistentiel praksis”. Sted: Mødelokalet ved Svenstrup Præstegårdpris: for begge kurser kr. 1.500. Kurset starter fredag kl. 18 og slutter søndag kl. 15.30. Mellem kurserne en individuel pilgrimsrejse som en central del af hjemmearbejdet. Næste kursus 17.-19. sept. Tilmelding: Skriftligt til Peter Ruge, Kalvehavevej 3, 6430 Nordborg. Senest 1. febr. tlf. 74 45 62 05 for spørgsmål.
7. maj – 9. maj 2004 Be- dedagsferien Vandring fra Viborg Domkirke til Århus Domkirkekontakt: www.pilgrimsvandring.dk
29. – 31. maj 2004 Pinse Pilgrimsvandring på Fyn
Vandringer fra Middelfart, Assens, Fåborg og Svendborg mod Odense.
26. juni – 27. juni 2004 Hærvejsmarchenstart fra Idrætshallen, Viborg Kasernekontakt: tlf. 86 62 58 54 Hærvejsmarchen@post.tele.dk
27. juni – 1. juli 2004 Løgumkloster Refugium v/tidl. rektor Jens Chr. Krarup og domprovst Arndt Jessen Hansen. Kontakt: tlf. 74 74 33 01.
12. juli – 30. juli 2004 Fælles Nordisk, Økumenisk Pilgrimsvandringstart: Aalborg 12. juli Göteborg 15. juli. Ankomst Vadstena 30. juli.

Der henvises i øvrigt til Foreningens hjemmeside www.santiagopilgrimme.dk, hvor du kan læse mere eller finde links til nogle af de omtalte arrangementer.

25. juli m.fl. ”Det hellige År” i Santiago de Compostela. Se artikel i bladet.
2004

Uge 42 2004 Pilgrimsvandring i Sverige, Vadstena.
Kursus for dansk religionslærerforening.

Pilgrimmen

er udgivet af:

**Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme**

Pilgrimmen

c/o Bent Jul

Markmandsgade 8, 4.tv

2300 København S

Tlf.: 32548816

Email:

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

Pilgrimmens redaktion

Bent Jul, ansvarshavende,

tlf.: 32548816,

Email: bent.jul@privat.dk

Eva Andersen, tlf.: 38280804,

perle.eva@andersen.mail.dk

Gyrithe Schmidt Madsen,

tlf.: 32973230

Foreningens adresse

**Foreningen af Danske
Santiagopilgrimme**

Frederiksvej 9

4180 Sorø

Tlf.: 57821373

Fax: 57833765

Email: *info@santiagopilgrimme.dk*

Bestyrelsen

Henrik Tarp, formand,

tlf.: 57821373

Vivi Tarp, sekretær,

tlf.: 57821373

Benny Hansen, kasserer,

tlf.: 56631317

Astrid Clausen,

tlf.: 57834818

Nils Hartmann,

tlf.: 55700060

Annette Foged Schutlz

tlf.: 62271115

**Emner, egne foredrag eller lignende, til aktivitetsskalenderen
indsendes til:**

redaktionen@santiagopilgrimme.dk

ROLF ENANDER
VÄGEN TILL
SANTIAGO
DE COMPOSTELA

